

University of Groningen

Energietransitie, Probleem of Kans

Zuidema, Christian

Published in:
Gaswinning, aardbevingen en wat nu?

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2018

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Zuidema, C. (2018). Energietransitie, Probleem of Kans. In G. Gritter, & F. Smit (editors), *Gaswinning, aardbevingen en wat nu?: Symposium van het Groninger Universiteitsfonds ter gelegenheid van de uitreiking van de Ubbo Emmius-penning aan Annemarie Heite, 15 november 2018* (blz. 26-37). Rijksuniversiteit Groningen.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

rijksuniversiteit
groningen

Gaswinning, aardbevingen en wat nu?

Symposium van het Groninger Universiteitsfonds
ter gelegenheid van de uitreiking van de Ubbo Emmius-penning
aan Annemarie Heite, 15 november 2018

Gaswinning, aardbevingen en wat nu?

Symposium van het Groninger Universiteitsfonds
ter gelegenheid van de uitreiking van de Ubbo Emmius-penning
aan Annemarie Heite, 15 november 2018

Inhoud

- 5 Inleiding – Lou de Leij
- 10 Uw mening over gaswinning – Goda Perlaviciute, Leonie Vrieling en Linda Steg
- 16 Geprangde gedupeerden - Herman Bröring
- 27 Energietransitie, probleem of kans? - Christian Zuidema
- 37 Gaswinning en politiek – Eelco Eikenaar
- 45 Laudatio – Jouke de Vries
- 51 Toespraak bij de aanvaarding – Annemarie Heite
- 60 Onderzoek aan de RUG naar aardbevingsproblematiek

Inleiding

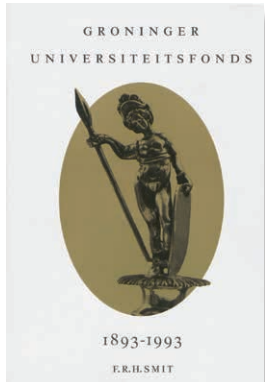
Lou de Leij,
voorzitter Groninger Universiteitsfonds

Voor u ligt een uitgave van de voordrachten die tijdens het symposium ‘Gaswinning, aardbevingen en wat nu?’ gegeven zijn. Het werd op 15 november 2018 georganiseerd ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van het Groninger Universiteitsfonds. Tijdens dit symposium werd door de voorzitter van het College van Bestuur van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG), prof. dr. Jouke de Vries, de Ubbo Emmius-penning voor maatschappelijke verdiensten uitgereikt aan Annemarie Heite.

Annemarie Heite ontving de penning omdat zij op unieke wijze heeft bijgedragen aan het onder het grote publiek bekend worden van de problematiek van de aan gaswinning gerelateerde aardbevingen in en rondom het Gasveld Groningen. Van grote waarde is haar bijdrage aan het besef dat Nederland enorm heeft geprofiteerd van het aardgas, maar dat de bevolking in het betreffende gebied vooral nadelen heeft ondervonden. Nederland heeft een ereschuld in te lossen wat het herstel betreft en het daarna verbeteren van de leefomstandigheden in Groningen.

De Ubbo Emmius-penning werd in 1964 door het Groninger Universiteitsfonds ingesteld ter gelegenheid van het 350-jarig bestaan van de RUG. Er bestaan twee versies van de penning: een voor wetenschappelijke en een voor maatschappelijke verdiensten. Beide penningen worden eens in de vijf jaar uitgereikt. De penning voor wetenschappelijke verdiensten in het lustrumjaar van de universiteit en de penning voor maatschappelijke verdiensten tijdens het lustrumjaar van het GUF.

Drs. Franck R.H. Smit heeft in 1993 een publicatie verzorgd ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van het Groninger Universiteitsfonds.¹ Hierin wordt uitgelegd dat de oprichting van het Groninger Universiteitsfonds

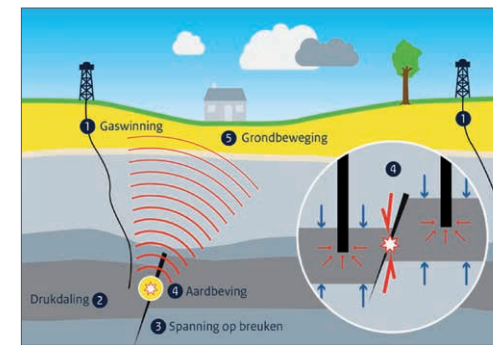

op 4 maart 1893 door de hoogleraren van de Groninger Universiteit rechtstreeks gekoppeld is aan de eerdere poging, in 1875, van de regering in Den Haag om de universiteit van Groningen te sluiten. Dankzij de gezamenlijke inspanning van gemotiveerde burgers en bestuurders uit de regio, vanuit universiteit, stad en provincie, werd dit onzalige plan gelukkig vrijdeld. De nationale financiering van (alle) universiteiten werd in 1876 bij wet geregeld en verbeterde vanaf toen aanzienlijk. Dat was mooi, maar zet toch grote vraagtekens bij de Haagse beweegredenen om een jaar eerder de Groninger universiteit te willen sluiten.

Geschrokken van de Haagse plannen uit 1875 wilden de hoogleraren van de Groninger universiteit waarborgen voor meer zelfstandigheid inbouwen. Zij besloten een onafhankelijk fonds - het Groninger Universiteitsfonds - op te richten, waaraan ze zelf financieel bijdroegen, maar waarin ook bijvoorbeeld de burgemeesters van de Groninger gemeenten geld storten. Dankzij de verdere bijdragen van vele trouwe lokale donateurs, gulle giften en erflatingen is er inmiddels een aardig kapitaalfonds opgebouwd. Daarmee kan het Groninger Universiteitsfonds veel goeds verrichten, zoals het ondersteunen van studenten, het meefinancieren van onderzoeksprojecten en daarnaast het initiëren van allerlei andere activiteiten die de Groninger universiteit ten goede komen. In een symposium in april 2018 zijn hiervan mooie voorbeelden behandeld.²

Er is een duidelijke parallel tussen deze historie – desinteresse in Den Haag voor wat voor Groningen belangrijk is – en wat heden ten dage gebeurt als gevolg van de grootschalige gaswinning in het Groningenveld. Alleen zijn de gevolgen vele malen dramatischer. Gelukkig is het ook nu weer zo dat

mensen uit de regio zelf – bestuurders, maar vooral ook gewone burgers, met Annemarie Heite als mooi voorbeeld – ervoor zorgen dat deze desinteresse of erger nog ontkenning van problemen aan de kaak gesteld wordt. Daarom past het uitreiken van de Ubbo Emmius-penning aan Annemarie Heite uitstekend bij de historische band tussen universiteit en regio. In het symposium voorafgaand aan de uitreiking van de penning kon de universiteit ook een paar voorbeelden laten zien van haar grote betrokkenheid met de aardbevingsproblematiek die het gevolg is van de gaswinning.

Aardbevingen in Groningen als gevolg van aardgaswinning. Bron: SodM

Het Groningenveld. Bron: Staatscourant Nr. 28922

Mede door de inspanningen van Annemarie Heite kan het de laatste jaren niemand meer ontgaan zijn dat de regio Groningen, maar ook daarbuiten, zeer te lijden heeft gehad onder de gaswinning die in het Groningenveld de laatste zestig jaar heeft plaatsgehad. Wat startte in 1959 met een proefboring op de akker van dhr. Boon in Kolham, groeide uit tot een megabusiness waarbij tot nu toe ongeveer 2100 miljard m³ gas is opgepompt en waar ruim meer dan 300 miljard euro aan verdiend is. Deze inkomsten waren voor de Nederlandse staat en de bedrijven Shell en ExxonMobil. De Groningse bevolking heeft hier niet of nauwelijks van geprofiteerd. Integendeel de bevingen hebben voor de regio en haar bewoners veel schade, waardevermindering van bezit, angst en onzekerheid opgeleverd.

Vanaf Kerst 1986 traden er (vele) aardbevingen op die in sterkte varieerden. Relatief krachtige bevingen waren die in 2012 met als epicentrum Huizinge en die in januari 2018 bij Zeerijp. Aanvankelijk werd de ernst van de bodemdaling als gevolg van de gaswinning en de daarmee gepaard gaande bevingen verzwegen, ontkend en/of gebagatelliseerd. Hiervoor is nu (enig) begrip gekomen dankzij de inzet van velen, waaronder organisaties als de Groninger Bodembeweging en het Groninger Gasberaad. Er zijn inmiddels veel rapporten die duidelijk aangeven wat de oorzaak is van de bevingen, hoe dit leidt tot schade en wat daaraan gedaan zou moeten worden. Ook de RUG draagt hieraan bij en is zeer gemotiveerd om de implicaties van deze ernstige problematiek ook verder op de kaart te zetten.

In de bijdrage van dr. Goda Perlaviciute, drs. Leonie Vrieling en prof.dr. Linda Steg aan dit boekwerk wordt beschreven wat de mening van de Groningers is over gaswinning en aardbevingen en wat ze van de lokale en nationale politiek vinden. Daarna komt prof.mr.dr. Herman Bröring aan het woord over de (on)mogelijkheden om eventueel via de rechter de geleden schade te verhalen op de veroorzaker. Dr. Christian Zuidema bespreekt de kansen die de noodgedwongen energietransitie kan bieden voor de regio en Eelco Eikenaar legt als lokaal (provinciaal) bestuurder uit hoe de nationale politiek het de afgelopen jaren heeft laten afweten. Bij de uitreiking van de penning sprak prof.dr. Jouke de Vries een laudatio uit, waarin hij een verband legde tussen de stellingname van de eerste Rector Magnificus van de universiteit, Ubbo Emmius en wat er nu aan de hand is in de provincie Groningen. Deze keurde rebellie tegen het nationale (religieuze) gezag goed als het nationale gezag haar taak veronachtzaamde. Ten slotte sprak Annemarie Heite haar dankwoord uit.

Ik wens u veel leer- en leesplezier toe.

Prof.dr. L.F.M.H. de Leij is Dean van de Groningen Graduate Schools en voorzitter van het Groninger Universiteitsfonds (GUF).

Uw mening over gaswinning

Goda Perlaviciute, Leonie Vrieling en Linda Steg

De aardbevingen in Groningen leiden tot maatschappelijke onrust. Daarom hebben we gedurende vijf jaar onderzoek gedaan naar de mening van inwoners in de provincie Groningen over gaswinning uit het Groningenveld en de gevolgen hiervan, en veranderingen in opvattingen hierover in de tijd.

Beelden in de media suggereren dat mensen in de provincie Groningen zich veel zorgen maken over de risico's en negatieve gevolgen van de aardbevingen, zoals schade aan huizen, gezondheidsrisico's en lichamelijk letsel. Eveneens laten de media zien dat de aardbevingen veel negatieve emoties oproepen, zoals angst en boosheid (Van der Noort & Vanclay, 2015).

De mate waarin men risico's ervaart in de eigen woonomgeving en hoe men daarmee omgaat, kan een belangrijke invloed hebben op het woonplezier en kwaliteit van leven. Daarom willen wij in ons onderzoek inzicht krijgen in wat inwoners van de provincie Groningen vinden van gaswinning en de aardbevingen, welke risico's men ziet, en welke emoties men ervaart.

Opzet van het onderzoek

De titel van het onderzoek is 'Uw mening over gaswinning uit het Groningen-gasveld'. Als onderzoekmedewerkers van de Rijksuniversiteit Groningen hebben we in verschillende plaatsen in de provincie Groningen willekeurig huis-aan-huis inwoners benaderd en gevraagd of ze een vragenlijst willen

invullen. Door huis-aan-huis mensen te benaderen streven we ernaar dat deelnemers een goede afspiegeling vormen van de bevolking van de provincie Groningen. Zo proberen we ook mensen te betrekken die anders hun mening niet zouden laten horen, bijvoorbeeld in de media.

De vragenlijst is verspreid in drie gebieden in de provincie Groningen. De gebieden verschillen in de mate waarin inwoners blootgesteld zijn aan aardbevingen als gevolg van gaswinning uit het Groningen-gasveld. Op deze manier is er vergelijking mogelijk van mensen die veel of minder te maken hebben gehad met aardbevingen.

We hebben aan het begin van het onderzoek in 2013 onderscheid gemaakt tussen drie regio's, zowel op basis van de kracht en intensiteit van de aardbevingen, als de frequentie en recentheid daarvan volgens het Koninklijk Nederlands Meteorologisch Instituut (KNMI):

1. het kerngebied dat het meest is blootgesteld aan de aardbevingen: gemeente Loppersum
2. een gebied dat in iets mindere mate is blootgesteld aan aardbevingen: gemeentes Bedum, Appingedam en Slochteren
3. een gebied dat het minst is blootgesteld aan aardbevingen: gemeentes Zuidhorn, Groningen en Delfzijl.

Het onderzoek kent tot nu toe vijf fasen, verdeeld over vijf jaar:

- fase 1: november 2013, met 390 deelnemers
- fase 2: juni 2014, met 429 deelnemers
- fase 3: november 2014, met 413 deelnemers
- fase 4: december 2016, met 329 deelnemers
- fase 5: februari 2018, met 349 deelnemers.

Onderzoeksresultaten

Hieronder worden de belangrijkste resultaten van het onderzoek samengevat.

Acceptatie gaswinning

We hebben mensen gevraagd in welke mate ze de gaswinning uit het Groningen-gasveld acceptabel vinden en in welke mate ze denken dat

de gaswinning moet stoppen of gelijk moet blijven. De acceptatie van gaswinning is gedaald door de tijd heen. Men vindt in steeds sterkere mate dat gaswinning moet verminderen of zelfs stoppen. Vooral in de meest getroffen gebieden is men in sterkere mate van mening dat gaswinning moet ophouden.

Risicoperceptie

Inwoners van de provincie Groningen maken zich vooral zorgen over de schade aan huizen, waardedaling van huizen en de negatieve gevolgen voor het imago van de provincie Groningen als het gaat om risico's door de aardbevingen. Andere risico's worden als minder waarschijnlijk gezien, zoals lichamelijk letsel, stress, vermindering van het woonplezier, schade aan natuur en milieu, en verslechtering van relaties tussen mensen door de aardbevingen.

Over het algemeen zien mensen in meer getroffen gebieden meer risico's voor henzelf dan mensen in minder getroffen gebieden. Tegelijkertijd denken deelnemers in alle regio's dat de aardbevingen grote risico's hebben voor mensen in de provincie Groningen in het algemeen. Dit betekent dat mensen die zelf minder blootgesteld zijn aan de risico's van aardbevingen denken dat er wel grote risico's zijn voor anderen in de provincie. Over het algemeen zien we eerder een toename dan een afname in risicoperceptie over de tijd heen.

Emoties

Uit ons onderzoek blijkt dat de negatieve emoties, zoals angst en hoe vreselijk men zich voelt met betrekking tot de aardbevingen, in minder extreme mate worden ervaren door de inwoners van de provincie Groningen dan wordt gesuggereerd in de media. In meer getroffen gebieden ervaren mensen sterkere negatieve emoties (maar nog steeds niet extreem) dan in minder getroffen gebieden. Mensen voelen zich vooral machteloos als ze over de aardbevingen denken. In alle onderzoeksfases blijkt men zich in redelijk sterke mate machteloos te voelen, vooral in de meest getroffen gebieden. Daarnaast blijkt uit de meest recente onderzoeksfase dat mensen zich ook verontwaardigd, teleurgesteld en boos voelen. Over het algemeen zijn de negatieve emoties iets toegenomen in de loop der tijd.

Dat mensen zich machteloos, verontwaardigd en teleurgesteld voelen heeft er waarschijnlijk mee te maken dat mensen zelf weinig kunnen doen om de negatieve gevolgen van de aardbevingen te verminderen. Ze moeten vertrouwen op acties van partijen die wél controle hebben op de gaswinning en de risico's daarvan, namelijk de NAM en de Rijksoverheid. Uit ons onderzoek blijkt dat men weinig vertrouwen heeft in deze partijen, wat leidt tot negatieve emoties, zoals hieronder beschreven.

Vertrouwen

Er is een laag vertrouwen in de partijen die verantwoordelijk zijn voor gaswinning en de risico's daarvan, namelijk de NAM en de Rijksoverheid. Uit de meest recente onderzoeksfase blijkt dat vertrouwen in de NAM verder is gedaald. Opmerkelijk is dat mensen veel meer vertrouwen hebben in de lokale overheden, in dit geval de provincie Groningen en de eigen gemeente. Het vertrouwen in de eigen gemeente is het hoogst in het meest getroffen gebied, namelijk de gemeente Loppersum.

Naarmate men minder vertrouwen heeft in de NAM en de Rijksoverheid, ervaart men meer negatieve emoties met betrekking tot de aardbevingen. Dus niet alleen de mate waarin men hoge risico's ziet, maar ook het gebrek aan vertrouwen in de verantwoordelijke partijen leiden tot sterkere negatieve emoties, wat negatieve gevolgen kan hebben voor het woongenot en de kwaliteit van leven in Groningen.

Conclusie

We voeren longitudinaal onderzoek uit onder de bewoners in de provincie Groningen om beter inzicht te krijgen in hoe men oordeelt over gaswinning, hoe ze de risico's door aardbevingen ervaren, en welke emoties dat bij hen oproept. En we kijken naar de veranderingen in deze opvattingen door de tijd heen.

Er is weinig draagvlak voor gaswinning onder inwoners in de provincie Groningen. Men maakt zich vooral zorgen over de schade aan huizen, de waardedaling van huizen, en de negatieve gevolgen voor het imago van de provincie Groningen. Mensen voelen zich vooral machteloos, verontwaardigd,

teleurgesteld en boos, en in mindere mate angstig en vreselijk. Men ervaart sterkere negatieve emoties, wanneer men minder vertrouwen heeft in de partijen die verantwoordelijk zijn voor de gaswinning en de risico's daarvan, namelijk de NAM en de Rijksoverheid.

Het versterken van vertrouwen lijkt dus een belangrijke opgave om negatieve gevolgen van gaswinning voor het woongenot en de kwaliteit van leven te verminderen. Dat is een grote uitdaging. Het vertrouwen kan wellicht worden verbeterd door te investeren in betere relaties met de lokale gemeenschap en door samen te werken met lokale overheden, waarin men meer vertrouwen heeft.

Meer informatie: www.onderzoekgaswinning.nl

Dr. G. Perlaviciute is universitair docent Omgevingspsychologie, L. Vrieling (MSc) is PhD-student en prof. dr. E.M. Steg is hoogleraar Omgevingspsychologie. Zij zijn verbonden aan de Faculteit Gedrags- en Maatschappijwetenschappen van de RUG.

Literatuur

- Perlaviciute, G., Steg, L., Hoekstra, E. J. & Vrieling, L. (2017). Perceived risks, emotions, and policy preferences: A longitudinal survey among the local population on gas quakes in the Netherlands. *Energy Research & Social Science*, 29, 1-11.
- Van der Voort, N. & Vanclay, F. (2015). Social impacts of earthquakes caused by gas extraction in the Province of Groningen, The Netherlands. *Environmental Impact Assessment Review*, 50, 1-15.0

Geprangde gedupeerden

Biedt publieke regie hun verlossing?

Herman Bröring

Begin 2018 kwam er een omslag van principiële betekenis bij de juridische aanpak van de claims bij aardbevingsschade: het privaatrechtelijke systeem werd vervangen door een publiekrechtelijk stelsel. Biedt het publiekrechtelijke systeem uitkomst aan Groningers die in de knel zitten? Het is deze vraag die in deze bijdrage centraal staat.

Inleiding

Naar aanleiding van de uitreiking van de Ubbo Emmius-penning stond een interview met Annemarie Heite in het laatste nummer van de *Broerstraat 5* (het RUG-alumnimagazine) van 2018. Daarin wees zij er terecht op dat als iets complex is, mensen de neiging hebben zich in te dekken en alleen nog de protocollen te volgen en in het systeem mee te draaien. Voor een jurist zijn systemen en protocollen onmisbaar. Voor hem gaat het – uit de aard van zijn vak – niet om systemen en protocollen *sec*, maar om hun functionaliteit: beantwoorden ze aan hun doelstelling, namelijk het oplossen van problemen waarmee mensen worden geconfronteerd?

In de casus Groningen zijn die problemen divers. Het gaat om veiligheid en toekomstperspectief. Om het greep willen houden op de eigen leefsituatie en kunnen begrijpen wie waarvoor verantwoordelijk en aanspreekbaar is, zodat men niet vervreemd raakt van de samenleving en haar bestuur. Dit alles kan men psychologisch, sociologisch en economisch duiden. Voor een jurist gaat het om fundamentele rechten als het recht op privéleven en het

eigendomsrecht. Verder om rechtszekerheid (duidelijkheid – ‘transparantie’ – over normen, procedures en verantwoordelijkheden; tijdige beslissingen), gelijke behandeling en mogelijk ook genoegdoening. Uit juridisch oogpunt zijn bovendien het zorgvuldig nemen, motiveren en uitleggen (‘communicatie’) van beslissingen over deze aspecten van belang.

Het is waar dat in de casus Groningen vaak *alleen nog* de protocollen worden gevolgd en in het systeem wordt meegedraaid. Tegelijkertijd heeft de complexiteit van deze casus geleid tot opeenvolgende ingrijpende veranderingen van systeem en protocollen. Zo was er aanvankelijk de Dialoogtafel en daarna de Nationaal Coördinator Groningen (NCG) en, speciaal wat betreft de schadeafhandeling, eerst NAM en daarna het Centrum Veilig Wonen (CVW), later aangevuld met de Arbitrer Bodembeweging.

Begin 2018 kwam er een omslag van principiële betekenis: het privaatrechtelijke systeem werd vervangen door een publiekrechtelijk stelsel. De opeenvolgende veranderingen hebben te maken met de noodzaak van *opschaling* van de aanpak van de problematiek, maar zouden ook kunnen worden beschouwd als een *vlucht* naar voren. Hoe moet het vervangen van het privaatrechtelijke systeem door een publiekrechtelijk stelsel in dit licht worden beoordeeld? Biedt het publiekrechtelijke systeem voor Groningers die in de knel zitten uitkomst? Het is deze vraag die in deze bijdrage centraal staat.

Bij de beantwoording van deze vraag ga ik in op alle drie de dossiers van mijnbouwschadeproblematiek: de omvang van de gaswinning, de vergoeding van schade en de versterking van gebouwen. Voor elk van deze dossiers is inmiddels een (concept-)wetsvoorstel verschenen of aangekondigd, dat ik kort zal bespreken. Over de ‘governance’ – dat is ingewikkeld bestuur zodat het geen bestuur meer mag heten – alleen dit: in de casus Groningen is de ‘governance’ niet alleen een onderdeel van de oplossing, maar ook van de problematiek. Zij werd en wordt bepaald door een ondoorgrondelijke mix van private en publieke actoren en rechtsfiguren. Denk aan het zogenaamde Gasgebouw (een bijzonder voorbeeld van publiek-private samenwerking: pps) en het tussen regering en Shell en ExxonMobil (de ‘olies’) gesloten Akkoord op Hoofdpijnen (een soort covenant). De pps is gaan doorwerken in de schadeafhandeling

en de versterkingsopgave, op een wijze die door de Nationale ombudsman is getypeerd als spaghetti-bestuur. Ook het convenant roept vragen op. Wie regeert wie: de regering de olies, of omgekeerd? In hoeverre bepalen de olies wat er van de schadevergoeding en versterking terecht komt?

Omvang gaswinning - Wet minimalisering gaswinning Groningenveld

Tussen de schade aan gebouwen en dreiging van deze schade en de noodzaak tot versterking enerzijds en (de omvang van) de gaswinning anderzijds bestaat een direct verband. Onder invloed van uitspraken van de Raad van State is de gaswinning inmiddels teruggebracht naar 19,4 miljard m³. Minister Wiebes van Economische Zaken en Klimaat heeft toegezegd de gaswinning uit het Groningenveld uiterlijk in 2030 te beëindigen. Zijn belofte heeft haar beslag gekregen in de Wet minimalisering gaswinning Groningenveld (inwerkingtreding 2019). De afbouw van de gaswinning betekent dat de oorzaak van de schade- en versterkingsproblematiek wordt aangepakt. Voor de gedupeerde Groningers is deze wet, althans de doelstelling ervan, daarom uitstekend nieuws.

Op de wet zelf valt veel af te dingen. In de eerste plaats bevat de wet geen duidelijk plan van afbouw. Hiermee is gezegd dat een vlotte afbouw niet is verzekerd. In de tweede plaats is het afwegingskader aan de hand waarvan de omvang van de gaswinning wordt vastgesteld onduidelijk. Dat komt omdat niet alleen het belang van gedupeerde Groningers, maar ook dat van de leveringszekerheid als veiligheidsbelang wordt aangemerkt. Dat strookt met de mode om van alles en nog wat in termen van veiligheid te benoemen. Het biedt de minister veel speelruimte en doet afbreuk aan de duidelijkheid van zijn afwegingen.

De afbouw van de gaswinning berust mede op financiële afspraken met de olies. Opgemerkt moet worden dat deze afbouw en afspraken ook onder de oude regeling mogelijk waren geweest, zodat de nieuwe regeling in dit opzicht geen toegevoegde waarde lijkt te hebben. Nieuw is wel de vervanging voor het Groningenveld van het instemmingsbesluit door de zogenaamde operationele strategie en de daarmee samenhangende introductie van een gaswinningsplicht voor NAM. Dit komt erop neer dat de regie bij de gaswinning meer dan voorheen bij de overheid komt te liggen en dat NAM de rol van uitvoerder krijgt.

Schadevergoeding - Wet Instituut Mijnbouwschade Groningen

De afhandeling van door de gaswinning veroorzaakte schade is na de beving te Huizinge van 16 augustus 2012 een omvangrijk probleem. Als exploitant is NAM aansprakelijk. Gedupeerden kunnen proberen in overleg met NAM hun schade vergoed te krijgen en anders NAM dagvaarden voor de civiele rechter. In de praktijk is het zo eenvoudig niet. Als veel sterkere partij dicteerde NAM wanneer sprake is van causaal verband tussen gaswinning en schade ('Handboek'), welke procedure dient te worden gevolgd ('Protocol') en aan welke eisen schade-experts moeten voldoen ('Kwaliteitseisen'). NAM was een slager die zijn eigen vlees keurt. Bemoeyenis van de NCG kon daarin nauwelijks verbetering brengen. Ook de totstandkoming van een aparte uitvoeringsorganisatie voor de schadeafhandeling, het CVW, bleek onvoldoende te helpen. Per slot van rekening werkt het CVW in opdracht en op basis van instructies van NAM en dit in het commerciële belang van zijn aandeelhouders CED en Arcadis.

De onvrede onder bewoners, regionale bestuurders en leden van de Tweede Kamer met de dominante positie van NAM – 'NAM eruit!'; 'Publieke regie'

– heeft geresulteerd in vervanging van het privaatrechtelijke systeem door een publiekrechtelijk stelsel. Deze omslag heeft in zeer korte tijd zijn beslag gekregen: waar in het regeerakkoord ‘Vertrouwen in de toekomst’ van 10 oktober 2017 een paar keer met klem wordt gezegd dat NAM aansprakelijk is, is een paar maanden later *de facto* de aansprakelijkheid overgenomen door de overheid. Deze haast is bevorderd door de beving te Zeerijp van 8 januari 2018. Ook de constatering van minister Wiebes dat er sprake is van ‘overheidsfalen van on-Nederlandse proporties’ heeft eraan bijgedragen (samen met een wonderlijke opeenvolging van – al dan niet geheime – concepten van schadeprotocollen, waaronder het zogenaamde Regioprotoocol, dat gek genoeg door ‘Den Haag’ volledig werd genegeerd).

De omslag ‘van privaat naar publiek’ betreft in de eerste plaats de schadeafhandeling in de *primaire* fase van schadeopname, -beoordeling en -beslissing. Van de overheid mag in dit verband een andere opstelling worden verlangd dan van een private partij als NAM, die vanuit haar partijbelang mag handelen. De overheid dient daarentegen een neutrale, objectieve rol te vervullen. Zij dient op semi-rechterlijke wijze het (privaat!)recht toe te passen op zorgvuldig vastgestelde feiten, waarbij eisen van behoorlijk bestuur en openbaarheid gelden, alsook behoorlijkheidseisen zoals geformuleerd door de Nationale ombudsman.

Het voorgaande gaat ook op voor de fase van bezwaar. De (publiekrechtelijke) bezwaarschriftprocedure is vergelijkbaar met de (privaatrechtelijke) procedure bij de Arbiter Bodembeweging. Er zijn wel verschillen. Zo zal de in bezwaar beslissende overheid, die zelf verantwoordelijk is voor de kwaliteit van het primaire schadebesluit, minder vaak dan de Arbiter met afwezige of onvolledige dossiers worden geconfronteerd. Een ander verschil is dat het op een bezwaarschrift genomen besluit, en trouwens ook al het primaire schadebesluit, niet alleen een oordeel over de aansprakelijkheid bevat, zoals dat bij beslissingen van de Arbiter vaak het geval is, maar ook over het schadebedrag. Verder is een verschil dat de Arbiter enkel een (weliswaar gezaghebbend) advies aan NAM uitbrengt, terwijl het besluit op bezwaar een bindende beslissing inhoudt. Hierbij teken ik aan dat het goed zou zijn wanneer in de bewaarschriftprocedure enkele elementen uit de procedure bij de Arbiter worden overgenomen, met name het locatiebezoek en het aansluitend houden van een zitting in de buurt.

Wie het met het publiekrechtelijke schadebesluit op bezwaar oneens is, kan beroep instellen bij de rechtbank. Dit beroep wordt behandeld door de afdeling bestuursrecht, volgens het bestuursprocesrecht (neergelegd in de Algemene wet bestuursrecht). In het privaatrechtelijke stelsel dient men NAM te dagvaarden voor de rechtbank, civiele rechter, volgens het burgerlijk procesrecht (neergelegd in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering). In het publiekrechtelijke stelsel kan hoger beroep worden ingesteld bij de Raad van State, in het privaatrechtelijke stelsel bij het Gerechtshof, eventueel gevolgd door cassatieberoep bij de Hoge Raad. Het bestuursprocesrecht is in het algemeen laagdrempeliger en eenvoudiger dan het burgerlijk procesrecht, leidt in het algemeen tot snellere procedures en gaat gepaard met minder procesrisico's voor de rechtszoekende burger. Hierbij is van betekenis dat het bestuursprocesrecht meer dan het burgerlijk procesrecht is ingericht op procedures tussen ongelijke partijen (de machtige overheid tegenover een individu).

Op de vervanging van privaatrechtelijke door publiekrechtelijke schadeafhandeling is van uiteenlopende zijde kritiek gekomen. Illustratief voor de kritiek is een opinie verschenen in het *Dagblad van het Noorden* van 14 november 2018, dus een dag voor de uitreiking aan Annemarie Heite van de Ubbo Emmius-penning. Deels citerend, deels parafraserend:

Groningers worden overgeleverd aan de grillen en belangen van de overheid, die is gericht op het uitschakelen van de privaatrechter. De successen van bijvoorbeeld Leny en Hiltje Zwarberg en de familie Ubels-Heite zijn te danken aan het privaatrecht. De overheid wil uit onder de scheiding der machten, die met het privaatrecht het best is gegarandeerd. De overheid dient de toegang tot de rechter te bevorderen en niet te belemmeren. Het selectief, regionaal uitschakelen van die delen van het Burgerlijk Wetboek die over schadevergoeding gaan, is in strijd met gelijke behandeling.

In deze opinie loopt van alles door elkaar: de vraag wie over schadevergoeding beslist (NAM of de overheid), welk procesrecht van toepassing is (burgerlijk of bestuursprocesrecht), welke rechter erover gaat (civiele of bestuursrechter) en welke inhoudelijke normen gelden. Wat betreft dit laatste: die van het

Burgerlijk Wetboek, ook in het bestuursrecht; daarnaast gelden in het bestuursrecht onder andere de beginselen van behoorlijk bestuur. In het nieuwe, publiekrechtelijke stelsel blijft het privaatrecht dus van toepassing, inclusief de risicoaansprakelijkheid van artikel 6:177 BW en het wettelijk bewijsvermoeden van artikel 6:177a BW. (Terzijde: ook het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering zijn overheidsrecht, en niet door God gegeven.) De kernverschillen betreffen wie in eerste instantie of na heroverweging de schadebeslissing neemt, wie als rechter optreedt en welke procedure van toepassing is.

De opinieschrijver geeft kennelijk de voorkeur aan beslissingen en verdere betrokkenheid van NAM boven die van de overheid, daarbij alle nadelen vergetend die de afgelopen jaren zijn ingebracht tegen NAM als een slager die zijn eigen vlees keurt (denk ook aan zwijgcontracten, ongelijke behandeling, buitengebiedenbeleid, et cetera). Wie zonder NAM verder wil, komt onvermijdelijk bij de overheid uit; een alternatief is er niet. Dat het wantrouwen ook jegens de overheid groot is, is begrijpelijk en terecht. Bovendien slaagt de overheid er vooralsnog niet in vaart te maken met de schadeafhandeling. Integendeel, de achterstanden lopen juist op. In het belang van de rechtszekerheid (tijdigheid) had gekozen dienen te worden voor ruimhartige forfaitaire Schadetoekenning op brede schaal tegen verminderde overhead. Wellicht mag dat niet van 'Den Haag', omdat men de burgers niet vertrouwt (geldt het Haagse wantrouwen ook de olies?). Misschien is het tijd om massaal gebruik te gaan maken van de wettelijke bepalingen over dwangsommen bij niet-tijdige besluiten, niet om het geld en de extra bureaucratische besommeringen, maar omdat het nodig blijkt 'Den Haag' te herinneren aan het belang van rechtszekerheid.

Terug naar onze opinieschrijver. Zijn bewering dat het privaatrecht wordt uitgeschakeld is niet alleen onjuist voor de bestuurlijke primaire en bezwaarfase, maar ook voor de procedure bij de bestuursrechter: ook deze rechter heeft, vergelijkbaar met de civiele rechter, het privaatrecht toe te passen. Even onjuist is de bewering dat met de keuze voor de bestuursrechter geprobeerd wordt onder de scheiding der machten uit te komen. Immers, de bestuursrechter is, net als de strafrechter, familierechter of civiele

rechter, een rechter. Geestig zou zijn wanneer wordt gedacht dat de civiele rechter de burgerlijke ofwel burgerrechter is die opkomt voor de burger, en de bestuursrechter een rechter die partij kiest voor het bestuur. Een meer verbreid misverstand is dat de bestuursrechter anders dan de civiele rechter slechts marginaal toetst. Dat dit een misverstand is, blijkt reeds uit de uitspraken van de Raad van State over de laatste instemmingsbesluiten. Maar zeker in schadevergoedingszaken is een marginale beoordeling niet aan de orde. Jazeker, de bestuursrechter beoordeelt deskundigenrapporten terughoudend. Maar dat doet elke rechter, dus ook de civiele rechter: als de rechter het zelf weet en dus zelf volledig in plaats van marginaal kan beoordelen, zou de inschakeling van experts overbodig zijn. Wel is een verschil dat, afhankelijk van de polis, rechtsbijstandverzekeringen wel dekking geven voor civiele zaken, niet voor meer bestuursrechtelijke. Dit verschil komt echter geen doorslaggevende betekenis toe.

In de kern gaat het om een civiel conflict tussen gedupeerden en NAM. Het allerbeste zou daarom zijn dat gedupeerden gebruik kunnen maken van een toegankelijke en vlotte procedure tegen NAM bij de civiele rechter. Zoals het buitengewoon geringe aantal mensen dat de afgelopen jaren naar de civiele rechter is gestapt bevestigt, is een dergelijke procedure echter niet beschikbaar: feitelijk is de toegang tot de civiele rechter onvoldoende. Een oplossing was geweest om procedures tegen schadebesluiten van de overheid te laten lopen langs de lijn rechtbank – hof – Hoge Raad en in deze lijn het laagdrempelige bestuursprocesrecht van toepassing te laten zijn (zoals in het belastingrecht). Maar dan treden rechtbank, hof en Hoge Raad op als bestuursrechter, zo zegt de wet...

Resteren twee opmerkingen. In de eerste plaats is het ongelukkig dat in het concept-wetsvoorstel Wet Instituut Mijnbouwschade Groningen de bestuursrechtelijke weg *exclusief* wordt voorgeschreven. Uit een oogpunt van genoegdoening zou het voor gedupeerden mogelijk moeten blijven de schadeveroorzaker NAM rechtstreeks aan te spreken. In de tweede plaats merk ik op dat de overheid zich zelfs niet de *schijn* kan permitteren dat gedupeerden met de publiekrechtelijke weg slechter af zijn dan met de privaatrechtelijke weg.

Versterking - Wet publieke aansturing en uitvoering versterkingsoperatie

De versterking is een aanzienlijk complexer vraagstuk dan de schadevergoeding. Over de versterkingswet is nog weinig bekend. Waar gaat zij precies over? Wat is de rechtsgrond voor de versterking? Een onrechtmatige daad? Maar dan gaat het om recht en ligt het niet voor de hand versterkingsbeslissingen bij het Instituut Mijnbouwschade weg te houden. Gaat het om de versterking van de economische structuur van de regio? Dan gaat het om beleid en komt een andere organisatie in beeld. Maar ook in dat geval is er een nauwe band met schadevergoeding.

De versterking vormt het allergrootste probleem. Er is enorme onzekerheid onder de bevolking over wat er staat te gebeuren. En het duurt veel te lang. Het enige wat duidelijk is, is dat ministerie en NAM het probleem zo klein mogelijk willen houden. De methodiek voor wat versterkt moet worden, is omstreden. Niet alleen omdat zij door NAM is vastgesteld, maar ook door onbegrijpelijke uitkomsten van de toepassing ervan. Het nieuwe versterkingsplan laat zich niet uitleggen.

Ook bij de versterking komt NAM buiten spel te staan. Er zal naar verwachting een Instituut Versterkingsopgave Groningen worden opgericht (net als het Instituut Mijnbouwschade naar verwachting voorafgegaan door een tijdelijke instantie), waarin onder meer de NCG zal opgaan. Ook hier dus publieke regie. Hoewel? Vooralsnog is er *geen enkele regie*: de sturing is helemaal weggegleeden. Het is opmerkelijk en jammer dat de regionale bestuurders hier niet krachtig het initiatief hebben genomen.

Balans

Tot en met het regeerakkoord verschool de overheid zich achter NAM. Na het Akkoord op Hoofdlijnen is gekozen voor publieke regie en is de overheid bevoegd en aansprakelijk; nu al voor wat betreft de schadevergoeding, straks eveneens bij de versterking. Onduidelijk is in hoeverre de olies hier regeren en de overheid als haar uitvoeringsorganisatie fungeert. Daarvoor zouden we alle ins-and-outs van de tussen de regering en de olies gemaakte afspraken moeten kennen. In 1963 werden soortgelijke afspraken onder de pet gehouden

en moesten we ruim een halve eeuw wachten op openbaarheid. Het zal deze keer niet anders zijn. Dit neemt niet weg dat de principiële keuze voor verandering van het systeem en van procedures – ‘van privaat naar publiek’ – perspectief kan bieden, mits voor ogen wordt gehouden dat het erom gaat problemen van mensen op te lossen.

De sprekers op het symposium ter gelegenheid van de uitreiking van de Ubbo Emmius-penning aan Annemarie Heite is verzocht niet louter sombere verhalen af te steken. In mijn bijdrage is dat voortreffelijk gelukt. Ik zal per dossier en wet een *voorlopig* cijfer geven. Over de afbouw van de gaswinning kunnen gedupeerden positief zijn: bij de uitstekende intentie past een hoog cijfer. Omdat de Wet minimalisering gaswinning Groningenveld forse gebreken kent, wordt het cijfer echter gedrukt naar een 6. De omslag ‘van privaat naar publiek’ is in het algemeen gunstig voor de gedupeerden. Dit geldt *op papier* in elk geval voor de schadevergoeding. Cijfer: een 8 (op krediet, gezien de enorme achterstand in schadeafhandeling). Verreweg de grootste zorgen gelden de versterking. Hier is het cijfer 3 eigenlijk nog veel te hoog. Gemiddeld eindcijfer: een 5,6, af te ronden op een 6. Voor aanhoudend overheidsfalen is dat lang niet gek!

Annemarie Heite verdient een 10 voor al haar inspanningen voor geprangde gedupeerden. Deze lof geldt ook voor vele anderen, zoals de mensen van de Groninger Bodembeweging en het Groninger Gasberaad. Het valt niet mee het al die jaren vol te houden. En het eind is nog lang niet in zicht: weliswaar zijn er straks drie nieuwe wetten, maar het echte werk moet nog gebeuren. Bovendien hebben we te maken met een overheid waarvan gezien haar structureel falen betwijfeld moet worden of zij de problemen überhaupt kan – of wil – oplossen. Ik wens Annemarie en al haar medestanders veel wijsheid en sterkte toe!

Prof. mr. dr. H.E Bröring is hoogleraar Bestuursrecht aan de Faculteit Rechtsgeleerdheid van de RUG.

Energietransitie, probleem of kans?

Christian Zuidema

Nergens in de Europese Unie is er een gebied waar zo ingrijpend wordt gerenoveerd in een bestaand landschap als in het Groningse aardbevingsgebied. Het gaat om het oplossen van de aardbevingsproblematiek, maar ook om het vinden van een toekomstperspectief. Wat zijn dan de factoren waarmee we rekening moeten houden?

Inleiding

Nergens in Nederland is een energietransitie zo urgent en relevant als in Groningen. Het is de provincie van het aardgas, de aardbevingen en met de Eemshaven heeft het een van de grootste productielocaties van elektriciteit van Europa. Bovendien ligt Groningen centraal aan de Noordzee. Laat dat nu net de zee zijn waar wereldwijd de meeste groei in windenergie plaatsvindt. Kortom: energie kan weleens veel gaan veranderen in Groningen.

Verandering is ook wat veel mensen willen of gewoonweg nodig hebben. Aardgas leek een zegen, maar is inmiddels voor velen een vloek. Schade aan gebouwen en de daarmee samenhangende financiële en mentale consequenties voor bewoners van het aardbevingsgebied zijn daarvan een tastbaar resultaat. Het leidt tot een enorme opgave. Soms vraagt de schade om enig herstel en versteviging, soms om volledige nieuwbouw en dikwijls staat er tijdsdruk achter; soms kunnen mensen gewoonweg niet meer wachten. Vooral vraagt het om veel. Veel investeringen, veel woningen, veel veranderingen en veel snelheid. Hele straten en halve dorpen moeten op de schop. Dat is een enorme ingreep met flinke maatschappelijke consequenties.

Ondertussen moeten we moeten we snel van het gas af. Het heeft even geduurd, maar ook het Rijk wil zich nu binden aan de afbouw van winning uit het Slochterenveld. Tien jaar is de bedoeling. Dat is pittig, vooral omdat we dit aardgas nog volop gebruiken in ons land. Er is dan ook behoefte aan alternatieven, voor het opwekken van elektriciteit, voor de industrie, maar ook voor warmte in onze woningen en kantoren. Maar naast het vinden van alternatieven is er de uitdaging om bestaande woningen, kantoren en industrie om te bouwen. Warmtepompen, warmtenetten, waterstof, biogas, geothermie, iets anders? Exact weten we het nog niet, maar duurzame energie vraagt in elk geval een flinke bouwopgave.

In Groningen komen de noodzaak tot het vinden van alternatieven voor het gas, het daarvoor ombouwen van woningen én de noodzaak tot her- en nieuwbouw vanwege de aardbevingen zichtbaar samen. Maar er is in Groningen nog meer aan de hand. Krimp, wegtrekkende voorzieningen, beperkte perspectieven op de arbeidsmarkt en het hoogste percentage werklozen van Nederland. Het is een prachtige provincie met veel mooie dorpen en streken. Het leefbaar houden daarvan staat echter onder druk, ook los van de aardbevingen. Bovendien zijn enkele belangrijke werkgevers deels gebonden aan het aardgas. Zeker de chemie rondom Delfzijl is mede vanwege het aardgas succesvol geworden. Het is zonder een zekere aanlevering van veel en goedkoop aardgas maar sterk de vraag of die bedrijven op lange termijn Groningen nog een geschikte locatie voor hun activiteiten vinden. Verlies van arbeidsplaatsen is dus een risico. Perspectief op leefbaarheid en toekomstbestendigheid zijn in Groningen dus sterk verbonden met een transitie weg van het gas en naar duurzame alternatieven.

Een energietransitie

Simpel gezegd gaat het bij een energietransitie om een verandering van een energiesysteem gebaseerd op fossiele brandstoffen naar een duurzaam energiesysteem, gebaseerd op het efficiënt gebruik van hernieuwbare bronnen. Die energietransitie wordt de laatste jaren steeds meer als noodzakelijk en wenselijk gezien. Klimaatverandering is wellicht de grootste stimulans, hoewel geopolitiek ook een belangrijke factor is. Parijs is vooralsnog het antwoord van de internationale politiek op klimaatverandering, terwijl we

in Nederland met het energieakkoord en het klimaatakkoord ook duidelijk positie kiezen. Die positie is simpel: als we onze ambities willen halen moeten we bijzonder rap richting duurzame energiesystemen. Wat in Groningen een regionale zoektocht is rondom aardbevingen en een nieuw perspectief voor de economie, valt samen met een internationale verandering die we energietransitie noemen. Groningen is daarmee een unieke regio; het is de eerste regio in Europa waar een alomvattende energietransitie nú urgent is en wordt gestart. Dat is een probleem waar we mee te maken hebben, maar het is tevens een kans.

Het benutten van die 'kans' is nog niet zo simpel. Die energietransitie is namelijk knap ingewikkeld. Het gaat niet simpelweg om andere technologieën als een zonnepaneel of windmolen of het in de grond leggen van wat kabels. Een energietransitie is een brede maatschappelijke verandering: ze loopt uiteen van de elektrische auto tot aardgas-loos wonen en van de chemie tot de landbouw. Daarmee zijn er heel veel veranderingen die met een energietransitie samenhangen, variërend van techniek tot gedrag en van wetgeving tot contracten. Een energietransitie gaat over de gehele leefomgeving en de gehele samenleving.

Ondertussen mogen we stellen dat die energietransitie is begonnen. Na een lange een voorzichtige aanloop begint het echt los te gaan. We bevinden ons zogenoemd in de 'take-off'-fase. Deze fase kenmerkt zich door een heel snelle groei van een product of dienst met nog een klein algeheel aandeel. Dat is exact wat we de laatste jaren zien bij energie. In de afgelopen tien jaar is wind wereldwijd meer dan vijf keer verdubbeld¹ en zon zelfs met een factor 43². Ondertussen zien we dat veel duurzame technologieën ook concurrerend zijn: er valt geld mee te verdienen. De eerste windparken op de Noordzee worden nu al gebouwd zonder subsidie³; zonnestroom is wereldwijd concurrerend aan het worden zonder subsidie⁴, terwijl isolatie en warmtepompen voor steeds meer huishoudens aantrekkelijk worden. De mooiste illustratie is wellicht het kolenmuseum in Kentucky (VS), waar dat al is overgegaan op zonnepanelen omdat deze zoveel goedkopere stroom opleveren...

Hoewel we ons dus in de 'take-off'-fase bevinden, staat de meeste verandering nog te gebeuren. Ondanks de groei van vooral zon en wind leveren die immers

wereldwijd nog maar een dikke procent van het totaal van alle in de wereld verbruikte energie op⁵. In Nederland is dat net twee procent⁶. Dat is niet erg veel, maar we beginnen het desondanks al flink te merken in ons landschap. Ondertussen zet de groei hard door en kunnen we vele extra procenten rap gaan verwachten. Immers, windturbines en zonnecellen worden efficiënter en goedkoper. Zeker met zon gaat de innovatie en groei zo rap dat ook de experts de draad kwijtraken. In 2002 schatte de International Energy Agency (IEA) in haar World Energy Outlook nog in dat er in 2030 rond de 56 Gigawatt aan geïnstalleerde capaciteit voor zonnepanelen zou zijn⁷. Al in 2010 werd dat aantal bereikt. Nu zitten we al op ongeveer 400 Gigawatt. De voorspellingen van de IEA zijn bijgesteld naar boven de 1000 Gigawatt in 2030, maar kunnen de realiteit nauwelijks bijbenen⁸. Dus hoe snel het zal gaan weet niemand, maar dat het hard op ons afkomt is duidelijk.

Het begin van die transitie zien we ook in Groningen. Niet alleen in het landschap, met de toename van zonnepanelen, kleine windmolens bij boerderijen of de grote en vaak sterk betwiste windparken. We zien het ook in de groei van energiecoöperaties, de verandering van regelgeving en andere contracten met onze energiebedrijven. Wederom lijkt Groningen ook een goede uitgangspositie te kennen. Relatief veel ruimte, niet al te hoge grondprijzen, een flinke hoeveelheid lokale energie coöperaties, knooppunt in de gasrotonde die ook voor waterstof of biogas zinvol kan zijn en toegangspoort tot de snel toenemende hoeveelheid windparken op de Noordzee. Daar ligt een kans. Maar die kans verzilveren is lang niet evident. Immers, al die duurzame technologieën zijn er dan wel, maar ze moeten ook ergens komen.

Probleem?

Nederland is dichtbevolkt. Dat betekent dat waar we ook een windmolenpark of zonneweide plaatsen er altijd mensen in de buurt wonen. De controverses rondom de windmolenparken in de Gronings-Drentse Veenkolonies laten zien dat een energietransitie niet zonder maatschappelijke reacties verloopt. Forse weerstand bestaat. De windmolens zijn groot, zichtbaar en maken ook geluid. Bovendien gaat het om flinke parken. Zeker in het geval van deze parken waren bewoners ook maar zeer beperkt in staat er actief over mee te praten en denken. De parken móesten er komen en de burgers hadden dat dan maar

accepteren. Het is dan ook amper verrassend dat dit tot scherpe weerstand heeft geleid. De voordelen liggen bij de projectontwikkelaars en deels de grondbezitters; omwonenden merken vooral de nadelen. Dat is niet alleen onprettig, het is ook oneerlijk.

Het verder gaan met een energietransitie op land lijkt een problematisch proces, als dat gaat op de wijze zoals bij de windmolenparken in de Veenkolonies. Moeten we dat wel willen? Is het dan ook niet vreemd dat er wordt gekeken naar de zee om dan daar maar grote windmolenparken te plaatsen. Dat kan, maar daarmee lijken we op zijn minst slechts een deel van een transitie naar een duurzaam energiesysteem te kunnen waarmaken. Op land zal er toch ook echt nog iets moeten gebeuren. Op land is het dan weer niet vreemd dat in plaats van wind ook zon meer aandacht krijgt. Niet alleen door panelen op daken, geluidswallen of hoekjes ongebruikt land te plaatsen. Het gaat ook om vele aanvragen voor zonneweides. Maar ook die hebben een landschappelijke impact en wekken negatieve reacties op. Wederom zien omwonenden de voordelen elders terecht komen en de nadelen bij hen. Tenslotte is er de discussie over warmte. Elektriciteit kan daarin een rol spelen, maar veel meer is nodig. Groen gas, waterstof, warmtepompen, restwarmte, geothermie en warmtenetwerken worden allemaal genoemd in de discussie. Daarin zal op zijn minst een flinke investering in het energiezuinig maken van bestaande woningen en gebouwen noodzakelijk zijn, net als investeren in veranderingen in en om woningen om aansluitingen op bijvoorbeeld warmtenetwerken of warmtepompen mogelijk te maken. Dat moet door iemand betaald worden en zal bij heel veel mensen direct impact hebben op hun woning. Kortom: wederom ligt er weerstand op de loer als we dat niet slim aanvliegen. Een transitie naar een duurzaam energiesysteem lijkt zo toch vooral een probleem. Maar er is gelukkig meer. Ze kan ook wel degelijk een kans zijn en daarbij lijkt Groningen wederom een bijzondere positie in te nemen.

Kansen van een energietransitie

De vraag is niet óf een energietransitie kan en moet plaatsvinden, maar hóé we dat gaan doen. Tot op heden hebben we vaak de indruk dat een energietransitie een uitdaging is die we moeten aangaan door doelen te stellen en daar naartoe

te werken. Met andere woorden: een energietransitie is iets wat we zelf bepalen en doen. Deels is dat natuurlijk ook zo. Het stellen van doelen, maken van plannen en uitvoeren van projecten gaat over bepalen en doen. De nuance zit hem erin dat een energietransitie ons ook overkomt. Ze is onderhevig aan technologische ontwikkeling, internationale afspraken en vooral, wereldwijde marktmechanismen en de keuzes van vele individuele partijen en mensen. We hebben een energietransitie niet echt onder controle en kunnen haar ook maar deels afdwingen, zeker provinciaal. We moeten ons steeds aanpassen aan snel optredende ontwikkelingen. Het houdt in dat we ons moeten afvragen hoe we ons positioneren *ten opzichte* van een energietransitie. Hoe gaan wij – in dit geval Groningen – ons voegen naar een energietransitie?

Dat leidt tot een andere manier van kijken. We stellen ons namelijk nu de vraag hoe wij het beste kunnen aansluiten op een energietransitie en mogelijk daarvan kunnen profiteren. Het herkennen van gebieds-specifieke kansen en bedreigingen is daarin cruciaal. We staren ons niet blind op alleen het halen van energiedoelstellingen, maar kijken naar de regio, haar problemen en ontwikkelingspotentieel en in relatie tot een wereldwijde energietransitie. Zeker in het aardbevingsgebied is dit mogelijk een zinvolle manier van kijken. Het gebied moet op de schop, heeft andere bronnen voor energie nodig en staat voor een flinke uitdaging om leefbaar te blijven en een goed economisch perspectief te verkrijgen. Energie kan daarbij helpen. In de eerste plaats natuurlijk door meteen bij de versterkings- en herbouwopgave woningen en gebouwen energieneutraal of zelfs energiepositief te maken. Dat levert een lagere energierekening op en woningen worden beter bewoonbaar en verkoopbaar. In de tweede plaats gaat het om het zoeken naar een sociaal geaccepteerde of zelfs gewenste energietransitie. Om dat meer vorm te geven zijn er best enige handvatten te bieden.

Ten eerste gaat het om het actief betrekken van bewoners en gebruikers bij het integreren van hernieuwbare energieopwekking in het fysieke landschap. Er gaat nogal wat op de schop, waarbij in het aardbevingsgebied nu juist de noodzaak voor versterking en herbouw prima samen kan komen met het energieneutraal of -positief maken van gebouwen en woningen. Dat moet er een beetje uitzien natuurlijk en passen bij de wensen van de bewoners.

Daar hebben experts als landschapsarchitecten, stedelijk ontwerpers en het bouwheerschap in elk geval alvast een idee bij. Wat mooi, lelijk of acceptabel is gaat echter verder dan de mening van een expert. Ze is subjectief en door haar enorme impact is een discussie over de inpassing van duurzame energie ook een maatschappelijke discussie. Het landschap, het dorp of de wijk is van ons allemaal. Het versterken, verbouwen en energieneutraal maken van dorpen of wijken kan niet zonder de input van experts. Niet elke burger kan de ruimtelijke impact van voorgestelde maatregelen gemakkelijk overzien en technische kennis is onontbeerlijk. Maar in plaats van experts leidend te laten zijn kunnen ze ook ondersteunend zijn aan een proces waarin ook de burger actief meedoet. We noemen dat wel 'co-creatie': samen met de burger kunnen experts voorstellen maken van hoe een straat of wijk wordt gerenoveerd, waar de zonnepanelen komen en hoe en of windmolens beter op de ene of de andere plek passen. Dat kost organisatie en tijd en geld en vraagt iets van overheden, o.a. in het stellen van voorwaarden aan initiatiefnemers en projectontwikkelaars. Het is echter een investering in het voorkomen van weerstand en creëren van draagvlak. Dat kan weleens flink renderen.

Maar met goed bedoelde overleggen zijn we er vermoedelijk niet. Een belangrijke vraag is ook de eerlijke verdeling van voor- en nadelen. Dit is door het protest rondom windparken en zonneweides wel duidelijk geworden. Niet de investeerder van ver of de grondeigenaar neemt alle voordelen, maar die voordelen landen ook bij omwonenden. Dat kan gaan om een lagere energierekening, meedelen in de winsten, herinvesteren van winsten in een gemeenschapsfonds etc. Het hoeft niet eens te gaan om financieel gewin. Het gaat erom dat mensen serieus mee mogen praten over de te maken keuzes rondom energieprojecten en dat keuzes zijn gebaseerd op een afweging van nadelen én voordelen, met de burger aan tafel. Dat dit niet ondenkbaar is én zelfs burgers enthousiast kan mager om wel energieopwekking in hun omgeving te willen laat de praktijk ook zien. Ameland heeft zijn eigen zonneweide, Pingjum en Reduzum hebben dorpsmolens en 't Zand legt zijn eigen zonneweide net aan. Het is een kans voor ondernemers om wat (bij) te verdienen, voor overheden en burgers om financiën te genereren en om te investeren in de gemeenschap en haar voorzieningen. Zeker in relatie tot krimp en leefbaarheid kan energie weleens cruciaal te zijn om op lange termijn

gemeenschapsgeld te genereren. Kortom: we zien dat ruimtelijke inpassing van energie schuift van een probleem naar een kans. We hebben het dan impliciet al over integratie van duurzame energie in het sociaaleconomische landschap, een volgende conditie.

Integratie in het sociaaleconomische landschap gaat over het benutten van de groeimogelijkheden van energieproductie. Het investeren van het rendement in gemeenschapsgelden, leefbaarheid en het bedrijfsleven is al genoemd. Maar er zijn ook kansen voor de langetermijnontwikkeling van de regionale economie. Zo schat de Nationale Energierekening van ECN⁹ dat er een netto groei van ongeveer 76.000 banen plaatsvindt dankzij de energietransitie tussen alleen al 2014 en 2020. De groei van de Eemshaven met onder meer taken voor het onderhoud van windmolenparken of datacenters is alvast een voorbeeld van wat nu al gebeurt. Voor de toekomst wordt wel gesproken over de groene waterstofeconomie. Door het einde van het Groningenveld kunnen de bestaande locatievoordelen voor de industrie verdampen. Hoewel die bedrijven niet van de ene op de andere dag kunnen of willen verhuizen, is het niet ondenkbaar dat ergens in de internationale hoofdkantoren vertrek naar andere gebieden wordt overwogen of er geen alternatief voordeel ontstaat. Waterstof opgewekt uit windenergie kan wellicht een antwoord zijn. Anno 2018 is het zeker geen uitgemaakte zaak of dat ook lukt, maar wellicht is zo hernieuwbare energie een kans en voorwaarde voor het behoud en mogelijk zelfs een groei van de noordelijke industrie. Het is die manier van denken die hier wordt bedoeld: in het wederopbouwen van het aardbevingsgebied is energie niet alleen een onderdeel van de vraag, we zoeken actief naar de sociale en economische meerwaarde die een energietransitie kan bieden voor dit gebied.

Perspectief voor Groningen

Nergens in de Europese Unie is er een gebied waar zo ingrijpend wordt gereflecteerd in een bestaand landschap als in het Groningse aardbevingsgebied. Natuurlijk gaat het om het oplossen van de aardbevingsproblematiek. Maar het gaat ook om het vinden van een toekomstperspectief. Energie kan weleens cruciaal zijn in het vinden van een dergelijk perspectief. Natuurlijk is het soms cruciaal nog vandaag in te grijpen door woningen op te knappen en mensen uit de brand te helpen. Maar ondertussen moeten we het aardbevingsgebied

een toekomst bieden. Daarom moeten we ons niet blindstaren op het alleen maar 'repareren van de schade'. Daarnaast is ook behoefte aan een integrale visie waarin verschillende regionale uitdagingen samenhangen, aan elkaar te verknopen zijn en nieuwe en aantrekkelijke ontwikkelpaden bieden voor de regio. Energie is daarin een kans, mits we haar sociale en economische meerwaarde tastbaar kunnen maken voor bewoners en gebruikers. Het is een wens en misschien zelfs een noodzaak. Als we dat kunnen waarmaken kunnen we wellicht het verhaal van het aardbevingsgebied radicaal veranderen. Geboren uit een probleem wordt Groningen dan een internationaal voorbeeld voor innovatie: een duurzame, leefbare en toekomstbestendige regio. De kans is er, de uitdaging is aan ons allen om haar te omarmen.

Dr. C. Zuidema is universitair docent Ruimtelijke Planning aan de Faculteit Ruimtelijke Wetenschappen van de RUG.

1 IRENA: www.irena.org/wind

2 IRENA: www.irena.org/solar

3 www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-economische-zaken-en-klimaat/nieuws/2018/03/27/kabinet-maakt-plannen-bekend-voor-windparken-op-zee-2024-2030. Daarin wordt overigens wel iets te simplistisch gedacht, zoals recent door de Rekenkamer is bevestigd: www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/windmolenparken-op-zee-kunnen-toch-niet-zonder-subsidie-de-aansluitkosten-dalen-wel-aanzienlijk~b32ae79d/

4 www.solarpaces.org/irena-report-2017-notes-spectacular-cost-reductions-csp/ en www.cleantechnica.com/2014/09/04/solar-panel-cost-trends-10-charts/

5 www.ourworldindata.org/energy-production-and-changing-energy-sources#global-total-energy-production-long-run-view-by-source

6 www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2018/22/aandeel-hernieuwbare-energie-naar-6-6-procent

7 www.iea.org/weo/previousworldenergyoutlooks/

8 www.steinbuch.wordpress.com/2017/06/12/photovoltaic-growth-reality-versus-projections-of-the-international-energy-agency/

9 www.ecn.nl/nl/energieverkenning/

Gaswinning en politiek

Hoe Groningen is geofferd

Eelco Eikenaar

Het verhaal dat ik u ga vertellen is niet het verhaal van de hoop. Niet het verhaal dat wanneer de provincie Groningen zich opricht, zij zelf verandering kan afdwingen. Want dat is zo. Dit is niet het verhaal van dappere strijders zoals Annemarie Heite, die terecht de Ubbo Emmiuspenning heeft ontvangen. Nee, ik ga u vertellen waar die dappere strijders, waarvan er veel zijn in Groningen, tegenop moeten boksen.

Ik realiseer me dat dat verhaal u zou kunnen ontmoedigen. Laat dat niet gebeuren. We hebben optimisten nodig die de harde werkelijkheid, die ik u zo ga beschrijven, vol onder ogen zien en daaraan een einde maken. Wij hebben mensen nodig die duidelijk maken dat wij die in Groningen gecreëerde werkelijkheid niet accepteren. Dat wij een mooie toekomst voor ogen hebben voor onze prachtige provincie en dat wij die toekomst met zijn allen gaan realiseren. Dat de cynici die verantwoordelijk zijn voor deze werkelijkheid ons daar echt niet vanaf gaan houden.

Maar om dat te kunnen doen, is het goed de rauwe werkelijkheid wel onder ogen te zien. Daarom beschrijf ik u vandaag de opstelling van de Rijksoverheid met op de achtergrond NAM, Shell en ExxonMobil en hoe zij de versterking van huizen wenst aan te pakken. Dat die versterking een tranendal is, dat is geen ongelukkige samenloop van omstandigheden. Nee, daar is willens en wetens voor gekozen. Dat is naar, maar het betekent ook dat het anders kan. Wanneer er maar andere keuzes worden gemaakt.

De problemen in Groningen zijn groot. Heel groot. Dat is bijna niet te onderschatten. Maar onoplosbaar? Dat zijn ze niet. Ze zijn wel onoplosbaar als we voortgaan op de tot nu toe gevolgde weg. Dan worden de problemen niet opgelost. Nooit. Dan worden de problemen groter. Maar er zijn alternatieven voor de technocratische, op techniek gerichte aanpak zoals die nu over mensen wordt uitgestort. Een menselijke aanpak. Een aanpak van de versterking die uitgaat van het krachtig maken van gemeenschappen in plaats van het verkruimelen daarvan. Een aanpak die mensen grip geeft op hun eigen leven. Grip geeft op de leefomgeving. Grip op de eigen toekomst. Een aanpak die zekerheid biedt, in plaats van een aanpak die mensen wanhopig maakt en hen alle vertrouwen op een goede toekomst ontnemt.

Waarom wordt er dan toch niet voor zo'n menselijke aanpak gekozen? Het simpele en voor de hand liggende antwoord is: geld. Alles wat u in Groningen ziet gebeuren, of juist niet. Alle gekmakende bureaucratie, alle onnavolgbare beslissingen, alle bizarre onzekerheid die mensen ervaren. Na ontleding blijft er altijd maar een ding over: geld. Zie hier de naakte werkelijkheid. Geld, het gaat uiteindelijk alleen maar over geld.

Adviezen en oplossingen

De goede adviezen en oplossingen liggen voor het oprapen. Al lange tijd. Er zijn er vele geschreven, er wordt simpelweg geen acht op geslagen en ze worden vakkundig terzijde geschoven. Adviezen en aanbevelingen door de Onderzoeksraad voor Veiligheid, de Ombudsman, de Kinderombudsman, de Onafhankelijk Raadsman. Er zijn onderzoeken en conclusies van Gronings Perspectief, er was de Commissie-Meijer. In al die onderzoeken en adviezen wordt uitgebreid gewag gemaakt waarom er geen enkel vertrouwen meer bestaat onder de Groninger bevolking. En allemaal geven ze aanbevelingen hoe dat vertrouwen terug te winnen.

Uit al die onderzoeken wordt duidelijk welke kant het op moet. Wat niet werkt. En wat vooral ook wel werkt. De Onderzoeksraad voor Veiligheid heeft het in februari 2015 over een (en ik citeer) 'top-down denkend departement' en een 'technocratische benadering van het veiligheidsvraagstuk' dat volgens de Onderzoeksraad heeft 'bijgedragen aan het verlies van

vertrouwen in het ministerie van EZ en de NAM...' '... door niet met maar over bewoners en lokale vertegenwoordigers te communiceren.' In maart 2017 voegt de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) daaraan toe: 'De aandacht gaat te veel uit naar het correct doorlopen van de procedures en te weinig naar de behoeften en gevoelens van de gedupeerden' en 'Bestuurlijke en maatschappelijke stuurgroep van NCG merken op dat zij veelal voor voldongen feiten worden geplaatst.' 'De stroperige processen van schadeafhandeling en versterking leiden ook tot frustratie in de regio over de nodige stappen die maar niet genomen worden,' voegt het OVV daar nog aan toe.

'Wees betrouwbaar in gedrag en woorden' stelt de Nationale Ombudsman in april 2017 in een advies met de veelzeggende titel *Een fundament met scheuren* met als ondertitel *Stop met bouwen op wantrouwen en neem Groningers serieus*. In datzelfde advies staat te lezen dat inspraak en participatie belangrijke componenten zijn voor burgers als het gaat om gebeurtenissen die hun directe leefomgeving raken. Maar 'de bewoners van Groningen hebben geen gelegenheid voor inspraak' volgens de Nationale Ombudsman. Dat zou wel moeten, want de Nationale Ombudsman zegt kansen te zien 'als het gaat om de wijze waarop inspraak en participatie lokaal wordt ingevuld de komende periode'. 'Het gaat erom dat bij herstel van huizen maar ook bij de versterkingsoperatie, de inwoners de gelegenheid krijgen om keuzes te maken voor zowel het eigen huis als ook voor buurtschap of dorp,' zo zegt de Nationale Ombudsman.

En dit alles is ook keihard nodig, zo concludeert professor Tom Postmes van het Gronings Perspectief. Hij zegt dat sociale cohesie als buffer kan dienen. Uit zijn panelonderzoek blijkt dat 'gevoelens van verbondenheid met burens een buffer vormen tegen stress-gerelateerde gezondheidsproblemen'. 'Bewoners zijn bang dat sociale netwerken onder druk komen te staan omdat er tweedeling binnen dorpen ontstaat.' De manier van versterken zet buurtnetwerken onder druk volgens dat onderzoek, terwijl deze netwerken volgens datzelfde onderzoek waardevol en zeer belangrijk zijn. Beleid zou er volgens Postmes juist op gericht moeten zijn deze netwerken 'te behouden, te ondersteunen en te betrekken bij besluitvorming'.

Technocratische exercitie

Hoeveel aanbevelingen wilt u nog horen? En zijn die aanbevelingen eigenlijk wel nodig? Ze zijn heel nuttig, begrijp me niet verkeerd. Maar het ligt ook nogal voor de hand. Hoe zou u zelf behandeld willen worden? Zou u het zelf niet heel naar vinden wanneer er over u werd gewikt en beschikt? En ga eens met Groningers praten. U komt snel tot dezelfde conclusies. Waarschijnlijk bent u allang tot die conclusie gekomen. Gewoon op basis van uw eigen gezonde verstand.

Waarom dan toch die technocratische aanpak? Waarom vraagt de minister de Mijnraad een advies dat enkel gebaseerd is op techniek, aantallen huizen en wordt het menselijke, maatschappelijke aspect dat minstens de helft van het probleem in Groningen is compleet genegeerd? Het contrast tussen het gretig omarmen van het Mijnraadadvies en het categorisch negeren van eerder genoemde adviezen kan niet groter zijn. Waarom heb ik het gevoel wanneer ik bij de presentatie van dat mijnraadadvies in Den Haag aanwezig ben, dat er bijna niemand in de zaal zit die het werkelijk snapt?

Ik vermoed dat wanneer ik voor die zaal had medegedeeld dat er in Groningse huizen daadwerkelijk mensen wonen een groot deel van de zaal was opgeschrokken en had uitgeroepen: 'Is dat zo?' In plaats van dat iedere redenering begint en eindigt met hoe Groningers weer de toekomst in eigen hand kunnen nemen, werd er gesproken van 'batches', aantallen woningen, 1.588, 1.467, en hangt je toekomst vooral af van de toevalligheid in welke batch je ooit terecht bent gekomen.

En werd er een computermodel gepresenteerd op basis waarvan onmiddellijk zou kunnen blijken welk huis veilig was en welk huis niet. Alle waarschuwingen ten spijt werd het model gretig omarmd door de minister. Het zou snelheid brengen in de versterking, was het verhaal. Dat dit model enkel geschikt was voor een mate van prioritering (waar kun je het beste beginnen?) werd op dat moment vakkundig genegeerd. En onder het motto van het versnellen van de versterking werd de versterking stilgelegd.

Hoeveel Haagser wilt u de werkelijkheid hebben? De Groningers ondertussen? Die worden nog verder vermorzeld in deze virtuele en absurde werkelijkheid.

Groningers worden ondertussen letterlijk ziek van onzekerheid en stikken in hun woede, of nog erger, ze zijn inmiddels moe, murw en in het ergste geval apathisch. Zij verliezen alle vertrouwen in de overheid, een ernstig bijeffect van de problemen in Groningen dat net als alle andere problemen willens en wetens wordt genegeerd.

Ik schets u een gitzwart beeld. Dat realiseer ik mij heel goed. Maar het is wel de realiteit, de naakte werkelijkheid. Het vertrouwen in het openbaar bestuur van de Groningers wordt ernstig op het spel gezet. Dagelijks. Maar ik kan u zeggen, mijn vertrouwen in dat openbaar bestuur wordt ook dagelijks beproefd. Terwijl ik ertoe behoer. Maar ik kan mij dat niet permitteren. Want de oplossing moet wel komen van het openbaar bestuur. Een openbaar bestuur dat mensen hun leven teruggeeft, hun toekomst teruggeeft. Grip geeft. Er is geen alternatief.

Waarom permitteert een Rijksoverheid zich dat dan toch? Ik gaf het antwoord al kort in het begin: geld. Na ontleding kom je daar altijd op uit: geld. Toen de minister het besluit nam de gaskraan op termijn dicht te draaien, ontstond even het beeld: zouden ze nu eens echt om ons denken? Maar ik ben bang dat ook die beslissing financieel gedreven is. Wanneer we doorpompen wordt het onhoudbaar en de rekening onbeheersbaar, we stoppen op termijn met de gaswinning, maar dan moet het ook afgelopen zijn met het betalen van rekeningen voor de versterking. Dat beperken we dus ook zoveel mogelijk. Want al snel zagen we de neveneffecten. Rigoureuus en eenzijdig werd de versterking gestopt, de mensen die het betrof in verwarring en vertwijfeling achterlatend. We zagen geen Rijksoverheid die zegt: 'Wij zijn betrouwbaar, wij zijn een overheid die vóór u gaat staan.' Geen overheid die zegt: 'Wat hebben we u al die tijd aangedaan? De gaswinning stoppen? Dat is wel het minste dat we voor u kunnen doen. U kunt op ons rekenen! Laat de NAM maar aan ons over, dat regelen wij wel. Het draait nu om u.'

Die overheid zagen we niet. Wel zagen we de oude vertrouwde calculerende overheid die we in Groningen al langer kenden. Natuurlijk, de NAM verdwijnt langzaam van het toneel, maar achter de coulissen staat ze er nog steeds. En ze is bepalend. Doorslaggevend. Nog steeds. De minister neemt

weinig tot geen beslissingen die de Groningers goed doen, waarna hij de rekening achteraf bij de NAM legt. Nee, het wordt omgedraaid. Elke keer is de verzekering vooraf nodig dat de NAM de rekening betaalt. Waarmee NAM de touwtjes, weliswaar achter de schermen, nog ferm in handen heeft. De gesprekken van de minister met de NAM buiten ieders zicht hebben rechtstreeks gevolgen voor Groningers die worden geconfronteerd met de uitkomsten.

Daarmee verwordt de versterkingsaanpak automatisch tot een technocratische exercitie. Er is namelijk geen enkele ruimte voor iets anders. En waar die ruimte in uitzonderlijke gevallen wel ontstaat is die zwaar bevochten door Groningers zelf. Groningers, maar ook ik als provinciebestuurder, moeten de eerste keer nog meemaken dat iets vanzelf gaat of, nadat het is afgesproken, niet nog drie keer bevochten moet worden. Is dat een overheid die zich gedraagt alsof er een ereschuld in te lossen is? Minister Wiebes sprak bij zijn eerste bezoek aan Groningen: 'Dit is Nederlands overheidsfalen van on-Nederlandse proporties.' Hij wekte daarmee de indruk daaraan een einde te maken. De werkelijkheid is dat het overheidsfalen onverminderd doorgaat. Ondertussen maakt men zich in Den Haag vooral druk om de framing: 'Hoe kunnen we het probleem Groningen het beste framen? Weet u wat: we doen alsof de problemen van die Groningers zijn opgelost.'

Hoop

Toch is er hoop. Die hoop komt niet uit Den Haag. De cynische technocratische blik waarmee Groningen vanuit het ministerie van EZK wordt beschouwd is kil en koud. De hoop komt uit Groningen. Van mensen in Overschild of Krewerd die het simpelweg niet accepteren. Van mensen die samen hun toekomst opeisen. Van mensen die zich niet laten verdelen in een wereld waar verdeel en heers het spel is dat met ze wordt gespeeld. Van mensen die zich, ondanks alle tegenstand, niet laten besmetten met het virus van cynisme. Mensen die samen, met vallen en opstaan, plannen maken voor hun dorp.

Ik zie heel veel mensen die het moeilijk hebben, mensen die omvallen. Maar ik zie ook dat er mensen zijn die anderen helpen op te staan, moed inspreken en

weer op weg helpen. Hoe moeilijk ook. Tegen die moed, waarvan Annemarie het toonbeeld is, is men in Den Haag uiteindelijk niet opgewassen. Daarvan ben ik overtuigd. Wij wonen in een prachtige provincie met een mooie toekomst. Die laten we ons niet afpakken. Nee, wanneer we samen optrekken, ons niet laten verdelen, zullen we die afdwingen.

Eelco Eikenaar is Gedeputeerde van de Provincie Groningen en lid van de SP.

Laudatio

Speech bij de uitreiking van de Ubbo Emmius-penning

Jouke de Vries,
voorzitter College van Bestuur van de RUG

De film 'De stille beving' gaat over de aardbevingen in Groningen. Het meest indrukwekkend vond ik de scènes met de uil, die komt aanvliegen op de hooizolder van de boerderij van de familie Heite, die getroffen is door de aardbevingen.

In één fragment gaat Albert Ubels, de man van Annemarie Heite, naar zijn vader om te vertellen dat hij en zijn vrouw het aanbod van de NAM hebben geaccepteerd en dat de oude boerderij zal worden gesloopt. 'Maar dan verliezen wij een stuk geschiedenis,' reageert vader Ubels. Het is even stil. 'En de uil, hoe moet het dan met de uil?' vervolgt Ubels sr. Aan het eind van de film wordt de uil dood gevonden door de twee dochters.

Zou hier meer betekenis achter zitten dan ik in eerste instantie dacht? Was het de uil van Minerva? Het symbool van kennis, wetenschap en scherpzinnigheid? Zijn de Groningers ook het vertrouwen in de wetenschap kwijtgeraakt? Was de wetenschap aanvankelijk wel kritisch genoeg en is er gewaarschuwd voor mogelijke bevingen in relatie tot de gaswinning? We weten dat de uil van Minerva slechts bij schemer komt aanvliegen, waarmee bedoeld wordt dat we gebeurtenissen pas kennen als zij geschiedenis zijn.

Annemarie Heite heeft de Ubbo Emmius-penning gekregen. Deze wordt aangereikt door het Groninger Universiteitsfonds (GUF) en uitgereikt door de Rijksuniversiteit Groningen (RUG). Deze penning wordt elk jaar toegekend.

De ene keer voor wetenschappelijke verdiensten, de andere keer voor maatschappelijke inspanningen. Annemarie Heite krijgt deze penning voor haar inzet in het Groninger gasdossier. Zij vertegenwoordigt een grote groep Groningers die getroffen zijn door de aardbevingen. Het zijn er geloof ik zo'n tweehonderdduizend.

Mede vanwege het uitreiken van deze prijs heb ik mij een beetje verdiept in Annemarie Heite en het gasdossier. Ik wil drie observaties met u delen:

- (1) Annemarie Heite en het verzetsrecht tegen de overheid
- (2) Annemarie Heite en de totstandkoming van de politieke agenda
- (3) Annemarie Heite en de vergeten regio.

Het verzetsrecht tegen de overheid

Dat Annemarie Heite de Ubbo Emmius-penning ontvangt is erg passend. Ik kan natuurlijk niet voor Ubbo Emmius denken, maar hij heeft net zoals zijn tijdgenoot en collega de politiek filosoof Althusius veel werk gemaakt van het verzetsrecht van burgers tegen de overheid.

Het is een oude leerstelling in de politieke filosofie. Mag de mens in opstand komen tegen de overheid? In het calvinisme heeft dit een grote rol gespeeld. Aan de ene kant vraagt het om gehoorzaamheid van de burgers (Romeinen 13: Er is geen gezag dan Gods). Aan de andere kant leert het calvinisme dat als er een tiranniek regime is, het rechtvaardig kan zijn in opstand te komen tegen het wereldlijke gezag. Dat speelde destijds bij de opstand tegen Filips II van Spanje een grote rol en in het inspireerde Willem van Oranje. De belangen van de burgers mogen niet met voeten worden getreden. Dat herken ik in de acties van Annemarie Heite. Aan het eind van de film zegt ze: 'Dat onze belangen niet serieus worden genomen door de overheid in de 21ste eeuw, daar kan ik niet bij!'

De totstandkoming van de politieke agenda

Net voordat Annemarie Heite naar de studio van Humberto Tan afreist, komt in de film 'De stille beving' een medewerker van de NAM langs. Hij geeft heel royaal aan dat kosten noch moeite zullen worden gespaard voor de wederopbouw van de boerderij. Deze scene maakt duidelijk welke rol de media spelen bij het agenderen van politieke vraagstukken.

Er is een bekend inzicht in de politieke wetenschappen: 'Some issues are organised into politics, some issues are organised out.' Het leidt tot beslissingen en 'niet-beslissingen' in de politiek. Bewust of onbewust spelen er binnen de overheid - of beter gezegd binnen het gasgebouw - vooroordelen mee waardoor sommige vraagstukken wél serieus worden genomen en andere niet.

Lange tijd werden de aardbevingen niet serieus genomen, omdat ervan uit werd gegaan dat het slechts ging om bodemdaling en dat de schaal van Richter niet ver zou uitslaan. Toen dat in Huizinge wel gebeurde (3,6 op de schaal van Richter) werden de Groningers wakker. Maar daarmee stond de zaak nog niet op de hoogste politieke agenda. Commissies en procedures werden ingezet om de zaak onschadelijk te maken. De schadevergoeding en de herstelwerkzaamheden kwamen langzaam op gang.

Het waren de mediaoptredens van Annemarie Heite die veel in beweging hebben gezet. Je hebt dus iemand als Annemarie Heite nodig, maar ook mensen van de Groninger bodembeweging en Freek de Jonge (een komiek die politicus wordt in een tijd dat veel politici zich gedragen als komieken) om de hoogste politieke agenda te bereiken.

De vergeten regio

De film en de acties maken ook iets duidelijk over wat 'de vergeten regio' wordt genoemd. De zin: 'Als dit in Wassenaar was gebeurd, dan was er meteen actie ondernomen', heb ik heel veel gelezen. Ik weet niet of dit het geval zou zijn - het is een bewijs uit het ongerijmde - maar het geeft wel een gevoel van relatieve deprivatie weer bij de bevolking in Groningen en dat is dikwijls een voedingsbodem voor een politieke revolutie.

Het dominante beeld is tegenwoordig dat 'het gebeurt' in de grote steden en niet meer in de regio's. Je kunt je beter in de stad vestigen dan op het platteland. De stad is een centrum voor economische activiteiten, op het platteland kan men alleen nog een beetje profiteren van toerisme. Het is voor de overheid niet verstandig in de regio's te investeren. Dat doet zij ook niet meer: over spreiding van rijksdiensten wordt niet meer nagedacht. De regio kan nog een beetje profiteren van een 'trickle down effect' van de goed

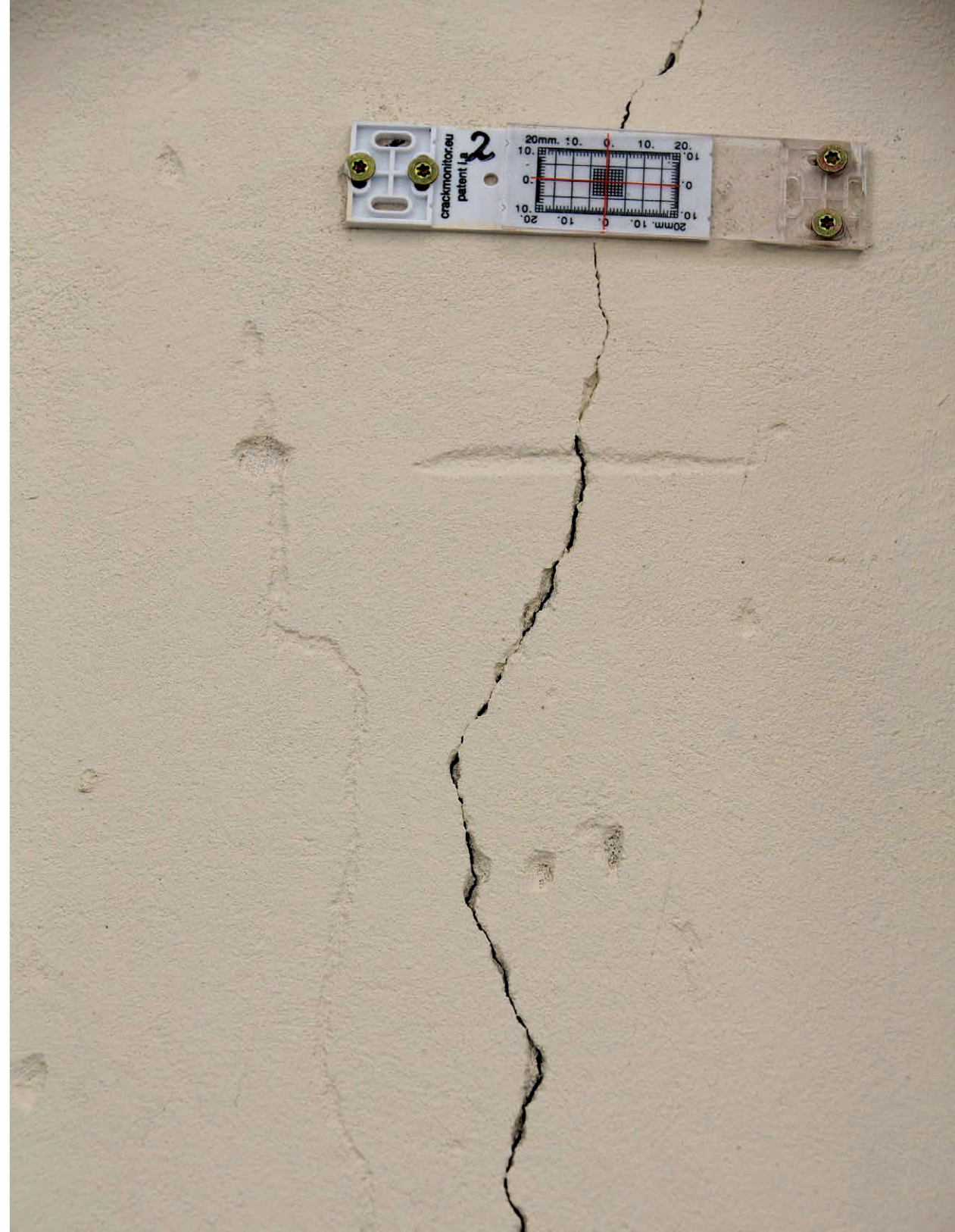
draaiende stedelijke economie. De restjes blijven over voor de regio: 'Als ze geen brood hebben, dan eten ze toch cake!'

Het niet of te laat handelen van de overheid heeft in Groningen gezorgd voor een vertrouwenscrisis. Deze vertrouwenscrisis vertaalt zich in het stemgedrag en leidt ertoe dat mensen niet meer gaan stemmen of in de armen van het populisme worden gedreven. Aan het slot van de film wordt het heel mooi gezegd. 'Ik heb altijd gestemd. We namen de kinderen mee naar de stembus. We voelden het als een plicht.' De familie is niet meer gaan stemmen. Als de steun voor een politiek systeem en de gezagdragers afneemt omdat er niet wordt geleverd, dan is er een legitimatiecrisis. Het is de wraak op de gevestigde politiek van de regio's 'die er niet meer toe doen'.

Bovenstaande observaties zijn naar de mening van de GUF-commissie en die van de RUG voldoende redenen om de Ubbo Emmius-penning van 2018 uit te reiken aan mevrouw Annemarie Heite. Via haar is het een erkenning voor het werk dat door velen is verzet om de problematiek van de Groninger aardbevingsproblematiek zichtbaar te maken. Zij heeft leiding gegeven aan een beweging die het probleem van de aardbevingen en de schade aan de huizen voor een groot publiek zichtbaar heeft gemaakt.

Prof. dr. J. de Vries is voorzitter van het College van Bestuur van de RUG.

Toespraak bij de aanvaarding van de Ubbo Emmius-penning

Annemarie Heite

Ik sta hier vandaag met gemengde gevoelens. Uiteraard ben ik trots en blij met deze geweldige erkenning voor mijn inspanningen voor Groningen. Maar daar verdienen niet alleen ik erkenning voor. Velen hebben zich zowel voor als achter de schermen de afgelopen jaren ingezet voor Groningen. Ik zie dit eerbetoon dan ook als een erkenning voor al die mensen.

Er zijn een aantal mensen die ik in het bijzonder wil bedanken.

Albert, je bent mijn grootste fan en mijn allergrootste criticaster. Bijna dagelijks trek je mij aan mijn stropdas over het bureau en vraagt: 'Is dat wel zo?' Dat is zó veel waard. Als ik soms nachtenlang doorwerk, sta jij altijd achter mij, voor gevraagd en ongevraagd advies. Nooit heb je geklaagd als ik je weer eens met de kids achterliet tijdens het spitsuur van koken, overhoren, sporten... 'Ga maar,' zei je dan, 'het is zó belangrijk dat je aan Nederland vertelt wat er hier in Groningen gebeurt...' Wij hebben de afgelopen zes jaar samen gestaan voor alles wat er op ons pad kwam, het heeft ons sterker gemaakt en gevormd. Ik dank je hiervoor uit de grond van mijn hart...

Annemijn en Zara, wat hebben jullie al veel meegemaakt. Als ik jullie hier vandaag zie zitten, dan ben ik zo trots op jullie. Jullie ouderlijk huis werd voor jullie ogen stukje bij beetje gesloopt. Jullie school werd gesloten omdat hij niet veilig was bij de voorspelde zwaardere bevingen. Zowel thuis als op school in

een noodcontainer zitten, voortdurende stress in de onderstroom van het gezin, een vader en moeder die zich ineens ongevraagd dag en nacht met zaken moeten bezig houden die ten koste gaan van het gezinsleven... Jullie hebben geleerd dat sommige onderwerpen het waard zijn om met een fakkel voor door de stad te lopen. Dat je soms moet knokken tegen onrecht. Maar ook dat er altijd ergens een raam open staat, ook al is de deur voor je in het slot gevallen en dat je daar naar moet blijven zoeken. Jullie zijn de meest fantastische kinderen die ik me ooit had kunnen wensen...

Ook het bestuur van het Groninger Universiteitsfonds dat mij vandaag de Ubbo Emmius-penning heeft toegekend wil ik bedanken. Hij is voor mij in veel opzichten zeer betekenisvol. Ik beschouw de onderscheiding als een soort geuzenpenning. Ubbo Emmius is een Groninger boegbeeld. Een van de oprichters en de eerste rector magnificus van de Academie te Groningen, nu de Rijksuniversiteit. In zijn tijd was hij een pleitbezorger van het recht op verzet van de bevolking tegen de overheid. Hij voerde een heftige polemieek tegen de Lutherse hofpartij en de absolute heerschappij van de vorsten in Oost-Friesland. Zijn boeken en geschriften werden daar zelfs in het openbaar verbrand. Ik beschouw het als een grote eer om juist deze penning met zijn naam vandaag te mogen ontvangen...

Deze stad en haar ommeland zijn onlosmakelijk verbonden aan de Rijksuniversiteit en vice versa. Ze hebben een belangrijke bijdrage geleverd aan mijn talentontwikkeling en aan mijn vorming. Als alumnus ben ik dan ook dankbaar dat ik deze weer kan inzetten om mijn bijdrage te leveren aan de samenleving in Groningen en daarmee invulling te geven aan een van de hoofdtaken van de RUG: verantwoordelijk burgerschap.

Met de uitreiking van deze penning geeft de RUG blijk van haar betrokkenheid bij de Groninger aardbevingsproblematiek en handelt zij in de geest van een van haar founding fathers en dat is broodnodig. De mensen in Groningen kunnen alle hulp gebruiken bij de mensonwaardige, vernederende situatie waarin zij terecht zijn gekomen. 'Een overheidsfalen van on-Nederlandse proporties,' noemde minister Wiebes het een jaar geleden en dat is het nog steeds voor veel gedupeerde Groningers, omdat aan hun situatie al die jaren niets is veranderd...

Kloof tussen mens en systeem

De vraag die vandaag centraal staat op dit symposium is 'Gaswinning, aardbevingen en wat nu?' Die vraag laat zich alleen beantwoorden als we analyseren wat er de afgelopen zes jaar niet goed is gegaan. Waar zijn we elkaar kwijt geraakt? Het begon na de beving in Huizinge in 2012 zo veelbelovend. Onze Commissaris van de Koning Max van den Berg eiste in 2013 het bedrag van 1,2 miljard euro voor Groningen van Den Haag en kreeg dit na enig aandringen ook. Minister Henk Kamp beloofde in 2014 dat alle schade zou worden vergoed, zonder limiet. In datzelfde jaar werd de Dialoogtafel opgericht, een overlegstructuur waar Groninger bestuurders, maatschappelijke stuurgroepen, de NAM en Den Haag samen werk zouden maken van het halen van in ieder geval drie belangrijke doelstellingen voor Groningen: herstel van het geschonden vertrouwen, een vlotte en ruimhartige schadeafhandeling en de aanpak van de versterkingsopgave met 3.000-5.000 huizen per jaar, een belofte van de toenmalige minister Henk Kamp.

Om duiding te geven aan mijn gevoel zoveel jaar later wil ik graag een citaat voorlezen uit het boek *Herfst* van Ali Smith. Volgens *The Financial Times* de eerste serieuze Brexit-roman. Het *NRC* schreef in haar recensie over *Herfst*: 'De politiek heeft geen antwoord op het populisme, de literatuur met als woordvoerder Ali Smith misschien wel...' Ik lees een passage voor waarin de hoofdrolspeelster Elisabeth een wandeling met haar moeder maakt:

'Ik ben moe,' zegt ze. 'We hebben pas 3 km gelopen,' zegt Elisabeth. 'Dat bedoel ik niet,' zegt ze. 'Ik ben moe van het nieuws. Ik ben moe van de manier waarop het dingen sensationeel maakt die dat niet zijn, en zo simplistisch bericht over echte gruwelijkheden. Ik ben moe van het venijn. Ik ben moe van de woede. Ik ben moe van de gemeenheid. Ik ben moe van het egoïsme. Ik ben moe van hoe we niets doen om het tegen te houden. Ik ben moe van hoe we het aanmoedigen. Ik ben moe van het geweld dat er is en ik ben moe van het geweld dat onderweg is, dat er aankomt, dat nog niet is gebeurd. Ik ben moe van leugenaars. Ik ben moe van zelfingenomen leugenaars. Ik ben moe van hoe die leugenaars dit hebben laten gebeuren. Ik ben moe van me moeten afvragen of ze het uit domheid of met opzet hebben gedaan. Ik ben moe van ligende regeringen. Ik ben moe van mensen die het niet meer kan schelen dat

er tegen ze wordt gelogen. Ik ben moe van zo angstig te worden gemaakt. Ik ben moe van vijandigheid. Ik ben moe van defaitisme.' 'Ik denk eigenlijk niet dat dat een woord is,' zegt Elisabeth. 'Ik ben moe van niet de juiste woorden weten,' zegt haar moeder.

Het fragment trof me zeer. Het is zo herkenbaar, hoewel het over een totaal ander onderwerp dan de Groninger aardbevingsproblematiek gaat. Ik wil het vandaag graag delen omdat kunst en literatuur voor mij van wezenlijk belang zijn geweest om de problematiek in Groningen te zien en er betekenis aan te geven. Ze boden mij een meervoudig perspectief, die bij mijn ongevraagde rol als boegbeeld voor Groningen van onschatbare waarde is geweest. Piet Hein van der Hoek, Freek en Hella de Jonge en alle anderen die kunst en literatuur hebben ingezet om dit te bewerkstelligen, dank hiervoor!

Hoewel het fragment dus zeer herkenbaar is, gaat het ook over iets dat veelomvattender is dan alleen de Groninger aardbevingsproblematiek, hoewel het zich hier in volle omvang manifesteert. Het gaat over de kloof tussen het systeem en de mens, tussen ratio en emotie...

Twee weken geleden nam de inspecteur-generaal van het Staatstoezicht op de Mijnen (SodM), Theodor Kockelkoren, mijn uitnodiging aan om met mij een hele dag door het gebied te reizen om echt in gesprek te gaan met gedupeerde Groningers. We zijn van Fraamklap, naar Kantens, Appingedam, Termuntenzijl, Scheemda, Tjuchem naar Ten Boer gereden. Ik heb hem voorgesteld aan mensen die ik inmiddels als vrienden beschouw en die allemaal vanuit een ander perspectief met de aardbevingsproblematiek te maken hebben. Zij hebben hem verteld wat de afgelopen jaren met ze heeft gedaan. Wat 'de knip' tussen het schadeloket en het versterkingsloket voor hen betekent. Ik heb hem oude schadegevallen laten zien van voor maart 2017, die het maar met de NAM moeten oplossen en nieuwe schadegevallen die zich bij de Tijdelijke Commissie Mijnbouwschade Groningen (TCMG) moeten melden, maar daar alleen dat gedeelte van de schade mogen onderbrengen die na maart 2017 is ontstaan... Hij heeft gehoord en gevoeld wat dit in de praktijk voor mensen betekent. Wat het betekent dat zij nooit centraal hebben gestaan in de aanpak van de problematiek vanuit Den Haag en de olies.

Ik wil er in het kader van de tijd een geval uitlichten. Een familie uit Scheemda. Hun prachtige huis begon na de beving van Huizinge in 2012 letterlijk uit elkaar te scheuren. Maar Scheemda hoorde tot voor kort bij het 'buitengebied' waar schade volgens de olies en het gerenommeerde ingenieursbureau Witteveen+Bos volstrekt niet door aardbevingen kon komen. Zelfs de burgemeesters uit het binnengebied wilden de buitengebieden er volgens zeggen niet bij hebben, omdat 'de spoeling dan dunner zou worden'. De burgemeester van Oldambt, Pieter Smit heeft hiertegen tot zijn overlijden gevochten, samen met deze familie. Er zijn tienduizenden euro's uit eigen zak uitgegeven om goedbetaalde inspecteurs uit het Westen des lands van replek te kunnen dienen. Inmiddels mag de familie het huis nog maar via één ingang betreden. De andere deuren zijn gebarricadeerd en onveilig bevonden door de gemeente. Binnenkort komt de brandweer inspecteren en lopen ze grote kans in een container op hun erf terecht te komen, omdat het gebruik kunnen maken van slechts één ingang niet aan de veiligheidseisen voldoet.

Ondertussen geeft de NAM geen krimp. Het leven van deze mensen staat al zes jaar stil, ze hebben geen toekomstperspectief en worden volledig aan hun lot overgelaten door onze overheid. Ze passen nergens in het systeem. 'Computer says no...' Ik had zeer gemengde gevoelens toen juist heer Kockelkoren tijdens het bezoek vertelde dat de gebieden aan de randen van het gasveld (de buitengebieden zijn inmiddels afgeschaft) vaak de meeste schade hebben door het zogenaamde 'opslingereffect' van de bevingen en dat de nieuwe versterkingsaanpak hier veel beter bij gaat aansluiten. Zelfs ik kan me maar nauwelijks voorstellen hoe het leven van deze mensen de afgelopen zes jaar moet zijn geweest en hoe het voelt om dit nu te horen. Daar komt bij dat het momenteel volstrekt onduidelijk is of deze familie bij de eerste versterkingsgroep zit, of en hoe zij überhaupt van het schadeloket bij het versterkingsloket terecht moeten komen...

De menselijke kant

Dit is slechts één voorbeeld van de vele. Ik heb me de afgelopen jaren vaak afgevraagd hoe het mogelijk is dat mensen dit andere mensen kunnen aandoen. Hoe ze om vijf uur 's middags de deur achter zich kunnen

dichttrekken, wetende dat de gedupeerden die ze met hun 'dik betaalde' rapporten kapotmaken, vierentwintig uur per dag in de diepe ellende zitten. Hoe het systeem probleemeigenaar is geworden en alle betrokkenen zich kennelijk kunnen onttrekken aan het nemen van de verantwoordelijkheid voor deze mensonwaardige, vernederende situaties. Daarbij weiger ik te geloven, wellicht op enkele uitzonderingen na, dat er stelselmatig kwade opzet in het spel is. Er is iets anders aan de hand, dat zich op vele andere gebieden evenzogoed manifesteert. Of het nu gaat om de zorg, onderwijs, de politie of Groningen, overal zie je de kloof tussen het systeem en de mensen. Tussen de ratio en de emotie. Mensen voelen zich niet gehoord en het algemene onbehagen groeit. Bestuurders en politici weten daar nog steeds geen adequaat antwoord op te formuleren en lijken zich juist steeds meer in te graven in een rationele aanpak, in het optuigen van nog meer systemen. Ondertussen gaan de populistische partijen er met de emoties van de mensen vandoor, met alle gevolgen van dien...

Hoogleraar Rechtswetenschappen Jan Brouwer van de RUG zei enkele jaren geleden: 'Een van de meest fundamentele regels van de rechtsstaat is dat de overheid zich aan het door haar zelf gecreëerde recht houdt. Doet een overheid dat niet, dan verliezen burgers het vertrouwen in beide en dat is de bijl aan de wortel van onze democratie.' Een van de meest ontluisterende ontdekkingen die ik in dat kader de afgelopen jaren heb gedaan is dat er voor mensen zonder rechtsbijstandverzekering in Groningen geen sprake is van vrije rechtsgang. Het is simpelweg niet te betalen om als David tegenover Goliath een bodemprocedure te starten om je schade te claimen. Verzekeraars willen geen brandend huis verzekeren en geven nul op het rekest ondanks een bemiddelingspoging van Nationaal Coördinator Hans Alders. Liesbeth van Tongeren heeft een meerderheid in de Tweede Kamer voor haar motie én amendement gekregen om een pot van 200.000 euro te vormen waarvan gebruikt kan worden gemaakt door gedupeerde Groningers die naar de privaatrechter willen, maar niemand weet waar dit geld is gebleven. Ondertussen is er een wetswijziging in de maak die het voor Groningers helemaal onmogelijk maakt om hun schade bij de privaatrechter te claimen, waarmee delen van het Burgerlijk Wetboek die over schadevergoeding gaan, selectief en regionaal worden uitgeschakeld, in strijd met gelijke behandeling...

Minister Wiebes heeft een historisch besluit genomen om de gaskraan dicht te draaien (let wel Nederland, dit is nu nog geenszins het geval, bij een koude winter mag de NAM 25,5 miljard m³ gas oppompen!), maar de mensen in Groningen zijn daar vooralsnog niets mee opgeschoten. Hij ziet de situatie in Groningen als een puzzel die hij in samenspraak met de olies moet oplossen. Hij ziet het als een fase die er nu eenmaal bij hoort, net als de pieken en dalen in de bouwprocessen in het door hem zo geliefde programma 'Grand Designs'. Hij heeft veel te weinig oog voor de menselijke, emotionele kant van de zaak. De sleutel tot echte oplossingen zit hem wat mij betreft juist daarin! De menselijke kant moet worden verbonden met het systeem, de ratio met de emotie.

Uit onderzoek van hoogleraar Sociale Psychologie Tom Postmes van de RUG blijkt dat de echt onveilige gevoelens van veel Groningers een relatie hebben met het feit dat de problemen niet worden aangepakt, schades niet worden hersteld, of alleen cosmetisch waardoor er over een jaar wéér steigers kunnen worden opgebouwd. Dat het pensioen, dat vaak deels in het onroerend goed is opgebouwd, als sneeuw voor de zon is verdwenen. Dat er geen controle meer is op het eigen leven en geen toekomstperspectief.

De Onderzoeksraad voor Veiligheid heeft (vrij vertaald) in de evaluatie van zijn eerder verschenen vernietigende rapport, op 30 maart 2017 een prachtige voorzet gegeven voor een oplossingsrichting. De raad stelt voor een holistische aanpak voor Groningen te hanteren waarbij schade, versterking, verduurzaming en sociaaleconomisch perspectief hand in hand gaan. Zet de gedupeerde centraal en vraag wat hij of zij nodig heeft. Wég met alle loketten. Wég met de geldverslindende tussenlagen. Wég met de zeer ontwrichtende aanpak waarbij de ene helft van een straat of dorp wel wordt aangepakt en de ander helft niet. Doe het desnoods vanuit sociaaleconomisch perspectief, maar wees niet krenterig. Laat zien dat er een ereschuld is in te lossen aan Groningen. Er is bijna 300 miljard verdiend door de BV Nederland, waarvan nog geen 2% rechtstreeks ten goede is gekomen aan Groningen. Zet niet het geld, maar de mens centraal. Is er schade aan een huis en een probleem met zetting- oftewel mijnbouwschade? Los het in een keer op en geef de mensen weer veiligheid en écht toekomstperspectief. Breng Groningen in een nieuwe,

positieve fase. Creëer koppelkansen. Groningen heeft de potentie om koploper te worden in de energietransitie, maar dat kan alleen als je parallel daaraan de problemen van de mensen oplost.

Optimism is a duty

Beste mensen, ik ga afronden, concreter dan dit kan ik niet worden. Maar ik ben en blijf optimistisch, zeker na het bezoek van het SodM, dat we met elkaar deze klus kunnen klaren. Dat lukt alleen als we respect hebben voor elkaars posities en in gesprek blijven. Als we het systeem en de mens met elkaar verbinden, de ratio en de emotie. Maar dat lukt vooral als alle betrokken partijen het écht willen. In dat kader wil ik jullie een citaat van filosoof Popper niet onthouden:

Optimism is a duty. The future is open. It is not fixed in advance. So no one can predict it – except by chance. The possibilities lying within the future, both good and bad, are boundless. When I say, “Optimism is a duty”, this means not only that the future is open, but that we all help to decide it through what we do. We are all jointly responsible for what is to come. So we all have a duty, instead of predicting something bad, to support the things that may lead to a better future. One must focus on the things that need to be done and for which one is responsible.

Ik zal mij blijven inspannen voor Groningen en in de voetsporen van Ubbo Emmius, me blijven verzetten tegen een overheid die haar inwoners aan het begin van de 21ste eeuw zó in de steek laat. Maar veel liever werk ik samen, om onze prachtige provincie in een situatie te brengen waarin we terug kunnen kijken naar een zwarte bladzijde in onze geschiedenis, die we door samen te werken en te verbinden, te boven zijn gekomen... Omdat er niets boven Groningen gaat!

Annemarie Heite volgde de lerarenopleiding Nederlands/Geschiedenis aan Hogeschool Windesheim en studeerde communicatiekunde aan de Rijksuniversiteit Groningen.

t Hogelaand Ede Staal

t Is de lucht achter Oethoezen,
t Is t torentje van Spiek,
t Is de weg van Lains noar Klooster,
En deur Westpolder langs de diek.

t Binnen de meulens en de moaren,
t Binnen de kerken en de börgen,
t Is t laand woar ik as kind,
Nog niks begreep van pien of zörge

Dat is mien laand, mien Hogelaand...

t Is n doevetil, n dörpsstroat,
t Is n olde bakkerij
t Binnen de grote boerenploatsen,
Van Waarvum, Oskerd, zo noar Mij.

t Is de waait, t is de hoaver,
t Is t koolzoad in de blui,
t Is de horizon bie Roanum,
Vlak noa n dunderbui
Dat is mien laand, mien Hogelaand...

t Is n mooie oavend in maai,
n Kou houst doeknekt in t gruinlaand,
Ik heb veur d' eerste moal verkeren,
En vuil de vonken van dien haand.

De wilde plannen dij ik haar,
Komt sikkom niks meer van terecht,
Totdat de nacht van t Hogelaand,
n Donker klaid over ons legt,
Dat is mien laand, mien Hogelaand...

Onderzoek aan de RUG naar aardbevingsproblematiek

De RUG doet volop onderzoek naar de aardbevingen veroorzaakt door gaswinning in Groningen, vanuit verschillende invalshoeken. Het Kenniscentrum Aardbevingen en Duurzame ontwikkeling (KADO) zorgt voor de verbinding tussen onderzoekers uit de hele universiteit. Meer dan zeventig wetenschappers uit acht faculteiten zijn verbonden aan het kenniscentrum. De leidende vraag is: hoe te komen tot een duurzaam toekomstperspectief voor de gaswinningsregio?

KADO wil een actieve en positieve bijdrage leveren aan de ontwikkeling van de regio waarin de universiteit is ingebed, waarbij het welzijn van de burgers centraal staat. Het centrum richt zich op de bovengrondse aardbevingsproblematiek en bundelt de kennis uit sociaalwetenschappelijk, geesteswetenschappelijk en natuurwetenschappelijk onderzoek. Samen met wetenschappers, bewoners en diverse partijen in de regio initieert het centrum ook nieuw onderzoek, om de regio van de vereiste expertise en kennis te voorzien.

- Informatie over KADO: www.kado-groningen.nl
- Een overzicht van recent onderzoek en nieuws is te vinden op de RUG-website: www.rug.nl/research/societal-themes/earthquakes

Colofon

Uitgever

Groninger Universiteitsfonds /
Rijksuniversiteit Groningen
Postbus 72
9700 AB Groningen

Redactie

Gert Gritter
Franck Smit

Vormgeving

Composita, Groningen

Fotografie

Reyer Boxem
Marten van Dijl / Milieudefensie
Jaap Hoekzema
Jos Schuurman
Elmer Spaargaren
Frank van der Veen
Siese Veenstra / ANP

Druk

Scholma, Bedum

ISBN

978-94-034-1468-3

De Stichting Groninger Universiteitsfonds werd opgericht op 4 maart 1893 door hoogleraren van de Rijksuniversiteit Groningen. Het GUF helpt studenten en wetenschappers van de RUG, door hen financieel te ondersteunen bij studiereizen en congressen. Ook vestigt het bijzondere leerstoelen en draagt het bij aan allerlei speciale universiteitsactiviteiten.

De Ubbo Emmius-penning werd in 1964 door het GUF ingesteld ter gelegenheid van het 350-jarig bestaan van de RUG. Er bestaan twee versies van de penning: een voor wetenschappelijke verdiensten en een voor maatschappelijke verdiensten.

Ter gelegenheid van het 125-jarig bestaan van het GUF is de Ubbo Emmius-penning voor maatschappelijke verdiensten verleend aan Annemarie Heite. Zij ontving op 15 november 2018 de penning, omdat zij op unieke wijze heeft bijgedragen aan de bewustwording bij het grote publiek van de aardbevingsproblematiek in Groningen.

